

N
R
2
/
2
0
2
0

ASTRA

SAMHÄLLE — KULTUR — FEMINISM

ASTRA

SAMHÄLLE

—

KULTUR

—

FEMINISM

Tallbergsgatan 1/175
00180 Helsingfors

E-post: astra@astra.fi

Webbsida: astra.fi

FB: [facebook.com/tidskriftenastra](https://www.facebook.com/tidskriftenastra)

IG: [instagram.com/tidskriftenastra](https://www.instagram.com/tidskriftenastra)

Chefredaktör:

Elliot Lundegård
astra@astra.fi

AD:

Nina Grönlund
astra.artdirector@gmail.com

Administration & prenumeration:

Carina Majander
pren@astra.fi

Prenumerera: ASTRA utkommer fyra gånger om året. En helårsprenumeration i Finland kostar 45 euro. Mera information får du på astra.fi eller genom att mejla pren@astra.fi.

Lösnummer: 12 euro

Tryckeri: Grano

Medlem i Tidskriftscentralen

ISSN-L 2323-3966

Bild på omslaget:

Hilla Kurki

**Utgivareföreningen för
tidskriften ASTRA:**

ASTRA ges ut av Utgivareföreningen för
tidskriften Astra rf.

År 2019 består styrelsen av:

Ina Biström (ordförande),
Lisa Gemmel (vice ordförande),
Jenna Emtö, Ida Enegren, Jessica
Finnilä, Joséphine Holmström, Tom
Kettunen och Carolina Lillhannus

Du får kontakt med styrelsen
genom att mejla dem på
astra.styrelse@gmail.com

MEDVERKANDE I ASTRA 2/2020:

Amanda Hoffner
Anna Pers Bräcke
Christin Sandberg
Elliot Lundegård
Eva-Stina Byggmästar
Frida Österlund
Hayfaa Chalabi
Hilla Kurki
Hilla Körkkö
Ika Österblad
Inari Nikkanen
Jenny Ingridsson
Kim Silow Kallenberg
Lina Bonde
Linda Boodh
Martina Moliis-Mellberg
Nina Grönlund
Piia K Posti
Ronja Lemström
Siri Frances Wibell
Therése Lundin
Vilku Koskinen
Ylva Perera

4

Elliot Lundegård
LEDARE

7

Vilkku Koskinen
ARISTOKRATEN I FAMNEN

9

Siri Frances Wibell
MÄNNISKOR, DJUR OCH
KOLONIALISM

11

Eva-Stina Byggmästar
FOXY FOX

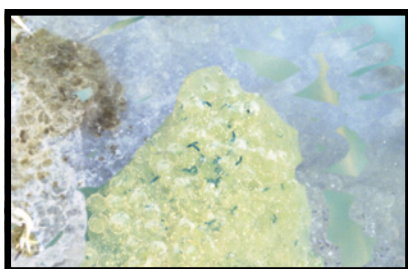

12

Christin Sandberg
VÅLD MOT KVINNOR
OCH VÅLD MOT DJUR.
INTERVJU MED CARIN HOLMBERG

16

Lina Bonde
SILVER FUTURE

18

Hilla Kurki
ODE TO CRITTERS

24

Frida Österlund
MOTTRYCKSDJUR

26

Ylva Perera
OM NÄR JAG EN GÅNG
MATADE EN KATT.

EN ESSÄ OM DJURMÄNNISKOR, MIRJAM
TUOMINEN OCH ANTIFASCISM

31

Piia K Posti
DET HÄMNANDE DJURET:
ATT LÄSA OLGA TOKARCUK
UNDER EN PANDEMI

34

Linda Boodh
VILDEVILJAN ATT ÅTERVILDA

36

Jenny Ingridsdotter
och Kim Silow Kallenberg
DJURENS MÖTE MED
DEN ENSAMME MANNEN
I NATUREN:

OM DJUR, MASKULINITET OCH
ARTHIERARKIER

42

Hilla Körkkö
och Inari Nikkanen
DJURETS ANSIKTE

44

Ronja Lemström
SEA SHEPHERD –
PIRATERNAS VAL

46

Martina Moliis-Mellberg
MASAHIRO MORIS MARDRÖM

48

Therése Lundin,
Amanda Hoffner
SERIER

51

ORDLISTA

Text Elliot Lundegård

SJUNGER FÅGLARNA STARKARE I ÅR?

L **KÄRA, LÄSANDE FEMINISTER.** Välkomna till ett djurnummer
E som blev mer aktuellt till sin tematik än jag hade kunnat ana. När
D ni läser den här ledaren är det juni, när jag skriver den är det april.
A När jag bestämde att Astra 2/2020 skulle ha temat "Djur" var det
R fortfarande vinter, och någon stundande världsomfattande pan-
E demi hade jag inte en susning om.

Nej, jag valde temat eftersom jag, med många andra, ser ett behov av att feminismen utforskar relationen mellan det mänskliga och det icke-mänskliga. Inom forskningen idag, oavsett om vi pratar filosofi eller naturvetenskap, ifrågasätter fler och fler att det skulle finnas någon absolut gräns mellan människa och djur. Istället menar en att gränsen är uppdiiktad av människan, för att erhålla en viss sorts makt över de andra djuren. Många av detta nummers skribenter lyfter denna maktrelation, och hur

den liknar, sitter ihop med och även upprätthåller maktrelationer mellan människor.

Men vad som gör det här numret aktuellt är förstås också att människans djurhållning och ohållbara relation till det icke-mänskliga livet är ett ämne på mångas läppar. Vad gör vi med den här nyupplevda sårbarheten, som så tydligt visar att människan är ett djur, en kropp, bland andra? Vad kan den leda till som är gott? Jag längtar efter en djurhållning som håller, en samexistens mellan arter och en mänsklig (själv-)insikt om hur intrikat sammanlänkat allt liv på den här jorden är. Att vi inte står varken utanför eller över det, att den enda vägen framåt är genom respekt och ödmukhet för att allt liv är sårbart och ska skyddas.

För min egen del har de senaste sex veckorna också präglats av något annat som rör det mer-än-mänskliga livet: Fågelsången. Vårtecknen i skogen. De övervintrade fjärilarna och humledrottningarna som vaknar. Bilder på vildsvin mitt i folktomma städer. För när trafiken tystnar och fågelsången hörs, när många av de mellanmänskliga relationerna behöver ske på distans, lämnar det nytt utrymme för mellanartsliga anknytningar, och för djuren att ta plats. Och jag vet att jag inte är ensam om att uppleva det här – jag har hört att människor världen över frågar naturprogram och sökmotorer på internet om inte fåglarna sjunger starkare i år, om inte humlorna är fler, eller större? Snarare är det vår uppmärksamhet som vuxit. Något jag tror är väldigt gott. För att skydda ett liv behöver en förstås först erkänna och se dess existens.

När allting återgår till det normala är det viktigt att fundera över vad i det där ordet, begreppet, "det normala", som vi egentligen vill återgå till. För min egen del är jag inte så säker på att jag vill flytta tillbaka till centrala storstan igen. Och jag kommer definitivt inte släppa mitt nyfunna intresse för fågelskådning. Däremot kommer jag fortsätta kämpa för en feminism som vill uppnå jämlikhet mellan alla – och ser att ingen är fri förrän alla är fria. Alltså är ingen människa fri, förrän allt liv på den här jorden är fritt och skyddat i sin egen rätt. **A**

Skribenten är Astras chefredaktör

TEMA:

DJUR

CITAT FRÅN SIDA:

8

I TIDENS ORIENTALA FANTASI BLEV KEJSARENS "SMÅ LEJON" LEVANDE SOUVENIRER FRÅN ETT DÖENDE IMPERIUM OCH TALISMANER FÖR DEN BRITTISKA STYRANDE KLASSENS KOLONIALA NOSTALGI. ENLIGT DENNA FÖRESTÄLLNING BAR PEKINGESEN I SITT BLOD MINNET AV DET KINESISKA KEJSARDÖMETS GLANS SOM SAMTIDIGT TYNANDE BORT UNDER DEN BRITTISKA IMPERIALISMEN.

9

DE SOCIALA OCH EKOLOGISKA KRISER VI STÅR INFÖR ÄR I SJÄLVA SIN GRUND SAMMANLÄNKANDE MED VARANDRA. GRUNDEN TILL DET SOM BLEV DET MODERNA SAMHÄLLSBYGGET, SOM SEDAN I SIN TUR BANADE VÄG FÖR NYLIBERALISMEN, DEN EXTREMA KAPITALISMEN, OCH ÄVEN NEOFASCISMEN, STAVAS KOLONIALISM.

14

ÖVERHUVUDTAGET ÄR VÅLD MOT DJUR NÅGOT SOM FÖRÖVAREN ALLTID KOMMER UN DAN MED, DET ÄR "BILLIGT" VÅLD, SOM HOLMBERG KALLAR DET. I STORT SETT OMÖJLIGT ATT BLI DÖMD FÖR.

25

DE SPÄNDA MUSKLERNA UNDER SKINNET VIBRERAR OCH JAG BROMSAR NÄR DU VILL FRAMÅT, MANAR PÅ NÄR DU LATAR DIG. I HÄNDERNA SMÅ SKAVSÅRSBLÅSOR. INUTI BRÖSTKORGEN EN FÅGEL SOM FLADDRAR RUNT, YVIGT INSTÄNGD. MINA ÖGON SPÄRRAS UPP, SÅ MYCKET VITA SOM TAR IN HELA VÄRLDEN. NÄR MIN LILLA KROPP STYR EN ANNAN ÄR DET SOM KÄRLEK.

31

NYHETSKANALERNA RAPPORTERAR OM EN PANDEMI. SKÄRMEN PÅ MIN SMARTTELEFON BLINKAR OAVBRUTET AV NYHETER OCH UPPDATERINGAR. JAG SKROLLAR UPP OCH NED I MEDIAFLÖDET OCH FÅNGAS AV ALLT FLER RUBRIKER SOM UPPMÄRKSAMMAR SAMBANDET MELLAN VIRUSSTAMMEN OCH MÄNNISKANS OSUNDA DJURHÅLLNING.

35

MONBIOT STÄLLER SIG FRÅGANDE TILL OM VI ÄR NÖJDA MED ATT DEN ENDA NATUR VI VISTAS I ÄR DEN LILLA GRÄSPLÄTTEN I STADSPARKEN DÄR VI MATAR ÄNDERNA, ELLER DEN VIRKESÅKER SOM NUMERA UTGÖR STÖRRE DELEN AV LANDETS SKOGAR. NEJ! SKRIKER VILDVILJAN. DEN VILL MER ÄN SÅ, VILL MER ÄN KALHYGGEN OCH KONSTGJORDA VATTENDRAG, VILL MER ÄN ASFALTSBELAGDA LÖPRUNDOR OCH KVÄVETYNGDA ÅKRAR.

40

HAN HÖJER EN TRÄPINNE MOT HJORTARNA, SIKTAR OCH LÅTSAS SKJUTA. DE MÄRKER HONOM ÖVERHUVUDTAGET INTE. UTAN VAPEN NÄR HAN INTE IN I DERAS VÄRLD. OM VÅLDET OCH MAKTEN ATT DÖDA DEFINIERAR MÄNNISKAN I ARTSLIGA HIERARKIER, VAD GÖR DÅ DESSA SCENER MED HONOM SOM MÄNNISKA OCH MAN?

43

VI ÄR VÅR KROPP, VARS GRÄNSER DEFINIERAS AV SÅRBARHET OCH SMÄRTA. DET ÄR INTE LÄTT ATT KOMMA IHÅG DETTA, FÖR ATT INTE TALA OM ATT UPPLEVA DET, I EN KULTUR PRÄGLAD AV DEN CARTESIANSKA TRADITION DÄR SINNET OCH KROPPEN UTMÅLATS SOM VARANDRAS MOTSATSER.

Text Vilkku Koskinen

Bild Hayfaa Chalabi

2
/
2
0
2
0

ARISTOKRATEN I FAMNEN

"— Let the Lion Dog be small; let it wear the swelling cape of dignity around its neck; let it display the billowing standard of pomp above its back.

Let it be lively that it may afford entertainment by its gambols; let it be timid that it may not involve itself in danger; let it be domestic in its habits that it may live in amity with the

other beasts, fishes or birds that find protection in the Imperial Palace.

And for its color, let it be that of the lion — a golden sable, to be carried in the sleeve of a yellow robe; or the colour of a red bear, or a black and white bear, or striped like a dragon, so that there may be dogs appropriate to every costume in the Imperial wardrobe.---

Ett avsnitt av dikten "Pearls Dropped from the Lips of Her Imperial Majesty Tzu-Hsi Dowager Empress of the Flowery Land", som påstås vara skriven av kejsarinnan Dowager Cixi (慈禧太后, 1835–1908) av Qingdynastin.

PEKINGESEN VAR DEN mest uppskattade sällskapshunden i England under det tidiga 1900-talet. Enligt

berättelsen kom palatshunden till Britannien år 1860 i slutet av det andra opiumkriget, då det imperiella Kinas kulturskatter spriddes över Europa som "berättigat krigsbyte". Sommarpalatset (Yanmingyuan), ett palatskomplex byggt i västerländsk stil för kejsare **Qianlong** nära Peking, plundrades av fransk-brittiska trupper. I ett av palatsen hittade soldaterna fem sörjande palatshundar kring kejsarinnans gamla moster som hade tagit sitt liv då hon hörde trupperna komma. Generalerna delade hundarna emellan sig tillsammans med annat rov och brände ner palatsen. General **Dunne** tog en av hundarna, en vit och kola-brun tik, till England och presenterade den för drottning **Viktoria**, som döpte hunden till **Looty** (loot=krigsbyte).

Under de följande åren, medan Looty levde i slottet i Windsor, fördes fler palatshundar till England under liknande omständigheter. **Sarah Cheang** har forskat i hur myten om pekingesen uppstod bland hundälskande överklasskvinnor som började föröka palatshundarna på 1890-talet för att "behålla" den autentiska imperiala rasen i Storbritannien. Nytt blod för avel fordrades från prestigefulla kinesiska hushåll och spännande historier om hundstödler från palatsen fungerade som bevis på hundens autenticitet – enligt myten var palatshunden en noggrant bevakad varelse och de bästa individerna förvärvades genom smussel via kontakter till hovet. I tidens orientala fantasi blev kejsarens "små lejon" levande souvenirer från ett döende imperium och talismaner för den brittiska styrande klassens koloniala nostalgi. Enligt denna föreställning bar pekingesen i sitt blod minnet av det kinesiska kejsardömets glans som samtidigt tynade bort under den brittiska imperialismen.

Pekingesen var dock inte erkänd av den brittiska mansdominerade hundscenen, där dess profil som feminint tidsfördriv väckte ohåg. Största delen av sekelskiftets pekiägare var kvinnor, och i hundtävlingarna

**I ETT AV PALATSEN
HITTADE SOLDATERNA
FEM SÖRJANDE
PALATSHUNDAR
KRING KEJSARINNANS
GAMLA MOSTER SOM
HADE TAGIT SITT
LIV DÅ HON HÖRDE
TRUPPERNA KOMMA.**

var både presenterarna och domarna i pekingskategorier oftast kvinnor. Cheang diskuterar också betydelsen av pekingsuppfostringen som en form av kvinnligt självbemyndigande, där hundens imperiala historia gav kvinnorna agens att definiera koloniala förhållanden inom den feminiserade och intima sfären runt sällskapshundar. I det viktorianska Storbritannien fungerade exotiskt krigsbyte ofta som socialt lim i byggandet av klassrelationer samt koloniala förhållanden i skapandet av det maskulina kolonialsubjektet, men berättelsen om pekingserna i sommarpalatset beskriver hur roffade varor användes också av kvinnor för att bygga kolonialkultur. Särskilt populär i sekelskiftets pekikrets var dikten som påståddes vara skriven av kejsarinnan **Cixi** där hon beskriver pekingesen med orientalt bildspråk. Faktumet att Cixi fortfarande levde och regerade upplevdes länka Kina till en gången imperial tid, som föreföll ha stannat i en exotisk antidemokratiet som alltjämt dock underkastats västerländskt imperialistiskt styre.

Pekingese Club grundades år 1904 i takt med att pekingesen blev allt populärare. Den växande kännedomen och det officiella erkännandet av rasen sammanträffade med Boxarrevolten och underkuvandet av denna av västerländska trupper år 1900. Nyheterna om kampen och västtruppernas segerrika intrång i den Förbjudna stadens palats lände den "pekingenska hunden" ytterligare högaktning och signifikans i väst.

Pekingeshundarna blev en del av det växande China Chic-modet som

spridde sig från den styrande klassens grepp. Opiumkriget och de ekonomiska efterföljderna av dess giriga "fredsfördrag" öppnade Kinas handel och lyxvaror för en bredare brittisk konsumentgrupp vid tiden då den gamla brittiska klasstrukturen förändrades. Kolonialkina-nostalgi blev en populariserad estetisk smak, och billiga versioner av "äkta" imperialkinesiska hovartefakter erbjöds åt den nya växande merkantila medelklassen i "orientaliska" varuhusavdelningar. Försäljningen var inramad av fascinationen för det kejserliga Kina och i likhet med de pekingska palatshundarna presenterades varorna ofta i sammanhang av gången kinesisk storhet och nutida västlig åtkomst till imperiala rov som betecknades av artefakternas koppling till det kejserliga hovet. Pekingesen, som både konsumtionsobjekt och en medkonsument i klass- och koloniala relationer, förkroppsligade en intersektion där intim kärlek levde i samma lurv med feminint omfattande av koloniala appropriation. Och appropriationen har varit total: nuförtiden omfattas pekingesen, beskriven som "Oriental aristokrat" av Storbritanniens kennelklubb, som en brittisk ras. **A**

The Kennel Club UK. Breed information centre: Pekingese. <https://www.thekennelclub.org.uk/services/public/breed/display.aspx?id=6162>

Cohn Don J. (2018). A Pride of Pekingese. Bite Foreign Devils Instantly — Dog Days (I), *China Heritage*, 2018.

Cheang, Sarah (2006). Women, Pets, and Imperialism: The British Pekingese Dog and Nostalgia for Old China. *Journal of British Studies*, Vol. 45, 359–387.

Yang, Chi-ming (2012). Culture in Miniature: Toy Dogs and Object Life. *Eighteenth-Century Fiction*, Vol. 25, nr 1, 2012, 139–174.

Text Siri Frances Wibell

2
/
2
0
2
0

MÄNNISKOR, DJUR OCH KOLONIALISM

DET HAR NOG inte gått någon förbi att vi lever i en tid av tilltagande social ojämlikhet. Neofascismen breder ut sig över vår numera globala värld efter att ha fått manegen krattad av nyliberalismen. Gapen mellan meningskiljaktigheter växer i takt med nya, än bredare klassklyftor. Vi har massiva sociala problem att hantera, och det blir knappast lättare av att en ekologisk kollaps också lurar runt hörnet. Skogar brinner, isar smälter och extremväder blir vanligare över hela planeten. Detta bidrar till massdöd av arter och utrotning av hela ekosystem.

Samtidigt bedrivs här i Europa en miljö- och djurrättsrörelse som ofta helt verkar sakna analys av hur de olika problemen hänger ihop; hur klimatförändringar och ekologisk kris är den ena sidan av samma mynt som xenofobi och skapandet av "den andre". Alltför många av de djurrätts- och klimataktivister som ges plats i den offentliga debatten är vita människor som har privilegiet att bry sig om antalet fiskar i havet snarare än om den koloniala exploateringen av bruna och svarta människor, samma exploatering som lagt grunden för nyliberalismen, neofascismen, klimatförändringarna och den industrialiserade djurhållningen.

KOLONIALISMEN SOM GRUND

De sociala och ekologiska kriser vi står inför är i själva sin grund samman-

länkande med varandra. Grunden till det som blev det moderna samhällsbygget, som sedan i sin tur banade väg för nyliberalismen, den extrema kapitalismen, och även neofascismen, stavas *kolonialism*. Koloniala strukturer är djupt inbäddade i själva grundbultarna i våra samhällen. Fortfarande är det också så att de som drabbas hårdast av både klimatförändringar och snedfördelning av resurser är bruna och svarta människor. Och ja, djur och natur.

Vi kan ställa oss frågan varför den övervägande majoriteten av världens befolkning är fattig medan en minoritet är rik. Det beror knappast på att den vita västvärlden helt enkelt var smartare och bättre lämpad att skapa välfärd. Att lyssna på det perspektivet är att förneka de århundraden av våldsamt kolonialisering som ligger till grund för dagens globala ojämlikhet. Kolonialismen exploaterade inte bara bruna och svarta människor och deras arbete, utan också naturresurserna i koloniserade områden. Denna aggressiva världsordning lade grunden för synen på vissa människor och vissa resurser som oändligt tillgängliga för exploatering.

Industrialismen som följde baserades på produktion av varor tillverkade av koloniserade områdens naturtillgångar. Den rikedom som västvärlden byggde upp fungerade genom att kolonialstaterna sålde stulna varor

sinsemellan, varor vars beståndsdelar var tagna med våld, och vars priser kunde hållas låga på grund av att kolonistaterna inte betalade för råvarorna. De låga priserna skapade hög efterfrågan och gjorde att resurserna överexploaterades och till slut utarmades. Därför står vi idag mitt i en klimatkris, och människorna i de stora delar av världen som koloniserats befinner sig fortfarande på den förlorande sidan av den ekonomiska modell som etablerades under kolonialtiden. Produktionen är förlagd till en annan del av världen. Där utnyttjas människor och naturresurser för att västvärlden ska kunna shoppa billigt.

VÅGA SE HELA BILDEN

Nivån på hushållens källsortering eller frågan om moralisk veganism kommer aldrig lösa dessa problem. Istället är sådana förenklingar farliga, för de förhindrar oss att se den djupt problematiska historia som ligger till grund för både miljöproblemen och de sociala orättvisorna. Vi måste se hela bilden, även om den för många är en obekvämt sanning att ta in.

Den koloniala exploateringen har bytt namn, och kallas idag för kapitalism, frihet och nyliberalism, men dessa nya beteckningar är bara förändringar i paketering. Bygget av det moderna västerländska samhället och hela moderniteten som koncept handlade om att vissa människor skulle ges

rättigheter att leva rika liv – precis som under den öppna kolonialismen, men under annan flagg. Ingen tänkte på "den andre". När vi sedan gick in i en tid där statlig välfärd började monteras ner till fördel för individers möjlighet att skapa sin egen lycka så gjordes det som vanligt utifrån idén att vissa har mer rätt än andra att vara just rika och lyckliga. De strukturer som lagt grunden till vår samtid bygger på det ekonomiska system där vissa tjänar pengar på bekostnad av andra. På bekostnad av människoliv, av rättigheter, av djur och natur och av klimatet.

Kapitalismen och kapitalisterna styr världen. De bryr sig inte om rättigheter, de bryr sig om kapital. Folkvalda representanter förhåller sig till det som är "sanningen" – att vi måste sätta ekonomin först. Självklart är detta bara sant för att vi befinner oss i ett samhälle och en tid som styrs just av ekonomiska krafter, i ett samhälle som bygger på idén att *just vi* förtjänar rikedom och överflöd. När nu (en del av) världens makthavare vaknat upp till insikten att vi måste värna om miljö och natur för att kunna stoppa klimatförändringarna så sker det också alltför ofta utifrån ett perspektiv förankrat i denna "sanning": alltså att det är en stundande kollaps av ekonomin i spåren av de sociala och ekologiska kriserna som gör situationen ohållbar, inte de sociala eller ekologiska svårigheterna i sig. Det betyder att det som främst värnas är befolkningen i den rika delen av världen och deras rätt att fortsätta vara rika – på bekostnad av de fattiga, de som exploateras, de som koloniserats. Här passar det bra att tillägga att samma platser som drabbades hårdast av kolonialismen också är de som är mest utsatta för klimatförändringar idag.

INTERSEKTIONELL OCH DEKOLONIAL FEMINISM

Det är på grund av att den tongivande ekonomiska och samhällsliga analysen i västvärlden fortfarande följer den koloniala idén som det krävs att

I EUROPA BEDRIVS EN MILJÖ- OCH DJURRÄTTSRÖRELSE SOM OFTA VERKAR SAKNA EN ANALYS AV HUR DE OLIKA PROBLEMEN HÄNGER IHOP; HUR KLIMATFÖRÄNDRINGAR OCH EKOLOGISK KRIS ÄR DEN ENA SIDAN AV SAMMA MYNT SOM XENOFABI OCH SKAPANDET AV "DEN ANDRE".

skogar i den vita världen brinner upp för att vi ska börja bry oss om klimatet: det handlar bara om oss, om den vita rika minoriteten och när och hur vi kommer bli påverkade. Och det är väl mot bakgrund av det som klimataktivister från den europeiska medelklassen nu tagit sig ton mot massutrotning och för djurs rättigheter med en analys helt frånkopplad den postkoloniala förståelse som är nödvändig för bärig förändring i sammanhanget. Djur är värnlösa och behöver vår omsorg. Men hur fri är någon alls under de koloniala strukturerna? Behövs inte vår omsorg också för att förändra förtryckande system?

Självklart håller jag med om att djur och natur ska ha rättigheter och inte godtyckligt kunna exploateras av produktionens vinstintressen, men jag tycker det är viktigare att först inse att samma exploatering också omfattar svarta och bruna människor, deras liv, försörjning och hälsa. Dels är det djupt omoraliskt att som en vit privilegierad person kräva bättre behandling av djur innan en kräver bättre behandling av andra människor, och dels är det så att de strukturer som exploaterar både människor och djur vuxit från samma rot och därför måste redas ut tillsammans – inte var för sig. Den vita mannens makt att välja "fritt" är kärnan i vår samhällsstruktur som den ser ut idag och den friheten bygger på exploatering av "den andre". Att upprätthålla gränserna mellan ett vi och ett

dom är en del av kärnan i det koloniala systemet och den idén påverkar såväl människor som djur och natur.

För att vi ska kunna lösa dessa problem krävs det att vi vänder oss till en intersektionell och dekolonial feminism. Intersektionell feminism innebär att vi kan titta kritiskt på vem som blir privilegierad och vem som blir förtryckt i specifika kontexter. Vi kan identifiera vem som är norm och vem som görs till "den andre". Vi kan också analysera hur olika symptom härstammar från samma onda, nämligen kolonialismen, patriarkatet och kapitalismen. Att kunna vända trenden när det gäller allt mellan xenofobi, klimatkris, djurrätt och snedfördelning av resurser kräver en förändring i det djupaste lagret av våra samhällen. Det kräver att vi börjar titta kritiskt på strukturerna som styr oss, och närmar oss varandra istället för att vända oss bort. Något vi alla kan göra redan idag är att ge mer plats till de röster som redan driver dekoloniala och intersektionella praktiker, och lyssna på vad de har att säga.

När vi efter vågen av neofascism förhoppningsvis går mot en allmän förståelse av alltings sammanlänkning så kommer också djurens rättigheter behöva tas i beaktande. För att vi ska kunna komma ur den sociala och ekologiska krisen med ny kunskap som vi kan implementera i faktisk strukturell förändring så krävs också en uppvärdering av djur och natur från ett dom till ett vi. Tyvärr tror jag den framtiden ligger väldigt långt borta med tanke på att det kräver att vi synliggör, tar tag i och till slut nedmonterar det koloniala arvet. Tanken på tillhörighet mellan arter må vara ett nödvändigt steg i arbetet mot en rättvis värld, men vi måste faktiskt lösa de mellanmänniska uppdelningarna först, och våga se kritiskt på vem som görs till "den andre", och av vem. ▣

Skribenten är en ickebinär konstnär som fokuserar sin praktik på kommunikation och kunskapsproduktion.

Text Eva-Stina Byggmästar

FOXY FOX

Jag träffade

The Foxy Fox From Mink City
och jag kunde inte få nog

Hon ringde några dagar senare
och sa att, vet du, flickor
jag menar kvinnor, jag menar
blonda kvinnor har – har mörkare
ögonbryn och resten av deras
kroppsbehåring är också mörk

Och jag sa, vart vill du komma?
Och jag sa, vart vill du komma egentligen?

Då sa The Fox From Mink City,
men vet du – du vet det va, att rödhåriga
flickor, jag menar kvinnor är rödhåriga
över hela kroppen, every inch

de liksom glöder
i mörkret

Och jag sa, what?
Och åhå? Och aha! Och åhååååå!
Och ja jaja! Men jaaaaaaaaa!

Jag sa, säg det igen, berätta mera
men berätta allt, jag ber på mina
nakna knän

Ja, jag sa det
till The Foxy Fox From Mink City
låt det, låt det aldrig, aldrig ta slut

*Skribenten är född 1967 i
Jakobstad. Naturlyriker,
essäist, nomad, hbtq-
aktivist, feminist, även*

*verksam som konstnär.
Publicerat ett 20-tal
diktsamlingar. Särintresse:
rävar och tigrar.*

Text/Bild Christin Sandberg

VÅLD MOT KVINNOR OCH VÅLD MOT DJUR

*Intervju med
Carin Holmberg*

Om det finns husdjur i en relation präglad av våld innebär det oftast att kvinnan har en mycket nära relation till djuren.

– Och det är just den relationen han vill komma åt, eftersom han vill stå i centrum.

Att inte kunna försvara eller ta hand om en försvarslös individ skapar trauma både för henne och för djuret, säger **Carin Holmberg**, fil.dr i sociologi, författare, feminist och expert på våld i nära relationer.

Carin Holmberg är svensk pionjär inom kunskapsfältet som binder samman våld mot djur och våld i nära relationer. År 2004 kom hennes banbrytande bok *Med husbondens*

röst – om våld mot djur i misshandelsrelationer. Sedan dess har hon skrivit, föreläst och spridit kunskap om våld mot djur.

Hon har också varit med och startat Se Sambandet – ett nationellt kunskapscentrum i Sverige för frågor som handlar om sambandet mellan våld mot familjedjur och mäns våld mot kvinnor/partner, barn och äldre.

Enligt Holmberg får kvinnor i vissa relationer ett djur av mannen för att han ska kunna kontrollera henne.

– På så vis blir djuren brickor i spelet när det handlar om att han knyter henne till sig i det som i våldsrelationer brukar kallas normaliseringsprocessen. Djuren används som en del av isoleringen, fortsätter hon.

När kvinnan får höra "men du har djuren, jag kommer inte ge dem mat och vatten eller gå ut med dem", då kommer hon hem efter jobbet och går inte ut på någon after work med kollegor och vänner.

På så vis lyckas mannen skapa en situation där kvinnan känner osäkerhet, eftersom hon inte vet hur djuren har det om hon inte kommer hem. Om hunden inte får gå ut, katten inte får rent i lådan och inget mat, då kanske det blir dålig stämning hemma.

– Då vill man hellre vara hemma med sina djur. Och så kan de användas i isoleringen och för att kontrollera var du är någonstans, säger hon.

Och fortsätter:

– Djuren används mot henne snarare än att själva vara föremål för den djupaste aggressionen. Ungefär på samma sätt som barnen används djuren för att komma åt henne där hon är sårbar.

DJUREN ANVÄNDS FÖR ATT FÖRHINDRA ETT UPPBROTT

Men djuren används inte bara för att knyta kvinnan till sig i ett inledningskedje av eller under relationen, utan minst lika mycket för att få henne att inte våga lämna.

– Det händer att hon säger: "Nu tänker jag lämna", och så får hon inte med sig djuret till ett skyddat boende eller kvinnojour. Då hotar han djuret och hon stannar kvar.

Ett annat scenario är att hon går, men han hela tiden hotar att döda djuret.

Carin Holmberg, som tagit del av många våldsutsatta kvinnors vittnesmål, berättar att det finns många exempel på hur djur försvinner i våldsrelationer.

– En man släppte ut hunden på motorvägen, en annan körde tio mil bort i en skog och släppte den där. Djur kan försvinna. Det är ingen som undrar.

Överhuvudtaget är våld mot djur något som förövaren alltid kommer undan med, det är "billigt" våld, som Holmberg kallar det. I stort sett omöjligt att bli dömd för.

Det visar en genomgång av femtio domar mot våldsamma män som juristen Eva Diesen har gjort.

– I utredningarna finns djuren nämnda, att de blivit torterade, dödade och illa behandlade på olika sätt. Men i själva domen är det borta. Det innebär också att mannen inte får djurförbud. Han kan fortsätta driva civilrättslig tvist om vårdnad om djuret mot henne efter uppbrottet.

UTSATTA DJUR SAKNAR FÖRSÄKRING

En annan viktig punkt rör försäkringar.

– Vi är ett land som försäkrar våra djur, men när husse slår djuret gäller inte försäkringen, säger Carin Holmberg.

Djuren är därför helt oförsäkrade. Och kvinnan är oftast utsatt för ekonomiskt våld.

CARIN HOLMBERG ÄR SVENSK PIONJÄR INOM KUNSKAPSFÄLTET SOM BINDER SAMMAN VÅLD MOT DJUR OCH VÅLD I NÄRA RELATIONER.

– Det betyder att hon inte kommer att ha råd att betala kostnaderna för ett veterinärbesök om djuret behöver operation eller någon form av behandling, för det är ganska dyrt, fortsätter hon.

Då återstår avlivning.

Holmberg berättar om ett fall där en man misshandlar kvinnans pudel. Tre gånger hamnar de hos veterinären och sista gången avlider hunden.

Vid varje tillfälle har kvinnan hittat på konstiga historier. Det gör hon för att hon känner skam eller för att hon tycker det är obehagligt att berätta sanningen för veterinären.

Tredje gången reagerar veterinären och säger: "Men det här kan inte stämma", och då får försäkringsbolaget reda på det, eftersom veterinären är skyldig att informera försäkringsbolaget om något inte stämmer.

Försäkringsbolaget stämmer i sin tur kvinnan för att få tillbaka de pengar det lagt ut för kostnader för vård av hunden. Kvinnan döms till att betala drygt 4 000 euro. Just i det här fallet åkte mannen senare dit och ålades att betala veterinärkostnaden, men det är osäkert om han verkligen gjorde det i slutändan. Det är dock ett ovanligt slut, enligt Holmberg.

Djuren blir en ekonomisk last för kvinnan och vart hon än vänder sig finner hon en återvändsgränd. Det finns ingen hjälp.

Socialtjänsten hanterar till exempel inte saker, och djur är saker enligt lagstiftningen.

– På många ställen fungerar det i princip såhär: "Nej, vi kan inte hjälpa dig med djuret. Det vi kan göra är att betala avlivningen", säger Holmberg.

Det finns helt enkelt många sätt hon kan bli av med djuret, men det är få som hjälper henne.

– Det finns inget bra skyddsnät varken för henne eller djuren, konstaterar Holmberg.

SAMHÄLLET S B R I S T A N D E S T Ö D

Det här är något som Holmberg och hennes kollegor på kunskapscentret Se Sambandet vill ändra på.

Med avstamp i Se Sambandet är de ute och informerar, sprider kunskap och försöker påverka myndigheter och makthavare. Men sedan de började 2012 har de inte sett några positiva resultat.

Detta trots att staten sedan dess har gjort ett antal utredningar (SOU) om våld i nära relationer och mäns våld mot kvinnor.

– I dessa tar man upp sambandet, men när jag har frågat Socialstyrelsen om det, så skjuter de frågan åt sidan genom att säga att de inte kan göra något åt det, säger Holmberg.

– De brukar också hänvisa till att nuvarande lagstiftning är en ramlag och att man i så fall får tänja på den, men i dagens ekonomiska läge ute i kommunerna finns det inte någon som tänjer på något.

Det går inte lämna frågan därhän och säga att det är upp till och var och en, menar Holmberg.

Konsekvenserna blir allvarliga när kvinnor som vill bryta upp och lämna en våldsrelation inte kan ta med sina djur. Ibland innebär det att kvinnan väljer att stanna kvar, vilket kan leda till hennes död.

Ibland väljer hon att gå och djuret fortsätter att användas mot henne i en psykisk terror och utdragna civilrättsliga processer, som dels är utmattande, dels innebär en ekonomisk katastrof för kvinnan.

– Det är ett sätt att nöta ner henne fullständigt. Mannen vet också att hon inte kommer orka eller ha råd att gå igenom de civilrättsliga processerna som han medvetet drar igång, säger Holmberg.

Därför efterlyser hon och andra experter jourhem och skyddade boenden för kvinnor dit de kan ta med sina djur.

Det är nämligen var djuret befinner sig, det vill säga vem som har hand om djuret snarare än vem som äger det, som väger tyngst i domstol.

– Därför är det väldigt viktigt för kvinnan att få med sig djuret, säger Holmberg.

KVINNOJOUR MED DJURKOMPETENS VIKTIGT

Det finns privata skyddade boenden och kvinnojourer som tar emot djur. Men det ställer stora krav på boendet att ta emot traumatiserade djur.

När djuren är stressade är de inte lätta att ha att göra med. Om det är ett skyddat boende som är kollektivt kan det innebära problem mellan de boende och djuren.

– Ett barn kan bli bitet av en hund, katter kan sjunga hela natten och kissa på sig ofta. Det finns många beteendeproblem som djuren kan uppvisa. Många djur kommer aldrig mer klara av en höjd mansröst, utan kissa på en gång eller försvinna under soffan, säger Holmberg.

Därför är det väldigt viktigt att de som tillåter djur också har kunskap.

Vissa har öppnat upp för att ha med djuren, men eftersom de inte får betalt för djur måste de själva sanera om det skulle behövas. Det är det inte många som har ekonomi för att klara av.

Vad skulle ni vilja se?

– Det krävs den typ av boenden dit man kan få ta med sig djuren och vara tillsammans. Ställen där personalen har kompetens för att ta hand om djur. För det är smärtsamt både för kvinnan och djuren att plötsligt behöva dela på sig. En del klarar inte det, eftersom det är så otruggt. Man har åkt hemifrån och så får man inte vara tillsammans längre, säger Holmberg.

Men till exempel hästar, som också är utsatta och hotade, skulle aldrig en ideell förening kunna ta emot.

DJUREN BLIR EN EKONOMISK LAST FÖR KVINNAN OCH VART HON ÄN VÄNDER SIG FINNER HON EN ÅTERVÄNDSGRÄND. DET FINNS INGEN HJÄLP. SOCIALTJÄNSTEN HANTERAR TILL EXEMPEL INTE SAKER, OCH DJUR ÄR SAKER ENLIGT LAGSTIFTNINGEN.

– Det går inte. Bara transporten kostar för mycket. I Sverige borde Länsstyrelsen, som är den myndighet som är ansvarig, ta hand om det, säger Holmberg.

SAMHÄLLETS HJÄLP TAR DJUREN FRÅN KVINNAN

När Länsstyrelsen tar hand om ett djur tar de över ägandet. Men de tar inte kostnaden, den får människan stå för.

– Det gör att de försöker hålla nere kostnaderna, eftersom det annars skulle bli för dyrt. De kan försöka hitta ett billigt boende, men för en häst är det nästan omöjligt,

då återstår att sälja djuret fort eller avliva det. På så vis hotas djuret igen av den hjälp samhället erbjuder, säger Holmberg.

Hon fortsätter:

– För den här gruppen djur borde det finnas ett annat sätt för Länsstyrelsen att agera som inte bygger på att de övertar djuret, vilket i klartext betyder att kvinnan och barnet kanske aldrig mer få se sin bästa vän igen. Det försvinner i Länsstyrelsens hantering. Det är inte bra för dem.

Det här är en av de frågor Holmberg och de andra på Se Sambandet brottas med.

– Vi har uppvakttat alla ansvariga departement och försökt påverka lagförslag, men än så länge har vi inte fått gehör, säger Carin Holmberg.

Men det handlar inte bara om pengar. Det finns även ett motstånd bland lantbrukarna som har djur. Lagstiftning när det gäller djur ska vara generell och gälla även djur i produktion, såsom kor, kycklingar och grisar. Holmberg berättar att lantbrukarnas föreningar är inte förtjusta i att man börjar trampa på människors rättigheter till sina egna djur, och föreningarna motsätter sig bestämt att vissa husdjur ges en annan status.

– Det är en sak vi brottas med. Det kan inte se ut så här för den här gruppen djur. Kvinnorna och djuren är så känslomässigt involverade i varandra så man kan inte bara göra på det här sättet, säger hon.

Det här handlar om kvinnors utsatta position generellt. Enligt Holmberg är det viktigt att skriva ett äktenskapsförord eller samboavtal där det framgår att djuren är ens ägodel.

Carin Holmberg vill också lyfta ett varningens finger för efterlysningar av djur, vilka är vanliga på sociala medier. Egentligen vill hon varna för alla efterlysningar, även gällande barn och kvinnor, eftersom det inte är ovanligt att det är våldsamma män som är avsändare.

Och om man ser våld mot djur i sin omgivning kan det vara en signal om att det förekommer våld även inom relationen. **A**

*Skribenten är frilansjournalist
och bosatt i Italien.*

Text Lina Bonde

2
/
2
0
2
0

silver future: om kärlek

om ett hem

på anslagstavlan hänger orden
utblandad med vanlig mjölk
homo homo homo

utanför

ändå, i staden så många
piercingar
under armar över läppar
 huden kullerstengator
viker sig i armvecken
nerför vader lår
öppnar munnen
mjuknar
vill dra tungan över allt
och ärrvävnader
för det här handlar inte om sorg

så het

i avklippta skjortärmar
hänger på ledstången
i ubahn
drar fingrarna
över silver future

som djur som oss, om oss som djur som
stiger ur U8
hermannplatz
över armen cykeln
nyckelknippan
bröstkorgar
nacken, silvergråa ringar
ganska håriga ben
öron fulla av fräknar

som oss som djur, om oss som homos homos homos

om kroppar

sonnenallee
mot silver future

vilar cykeln mot juli
mot låret över min rennrad

att stanna vid rött ljus
för varmt

cykelkedjor färgar
våra vader

som djur som oss, om oss som djur som

ligger

så nära under skulderblad
läppar i det mjuka genom hårstrån och hud

som djur som oss, om oss som djur som

ligger

utblandade med svett
under huden veckar sig kvällar

rinner över mig
och mellan

händer i våra kroppar
i barer
i era städer, byar

och ändå

homo homo homo
tar på det progressiva
väter det i mjölk
i riksdagen hörs åsikter
du e homo homo homo
så homo
på landsbygden och här

som djur

silver future
drar fingrarna över dig
som säger
besök blir svårt
kan inte resa
otryggt
med mitt pass

om oss

silver future
när jag flyttar till helsingfors
kommer du att finnas där?

Skribenten är poet och genusvetare.

Bild Hilla Kurki

ODE TO CRITTERS

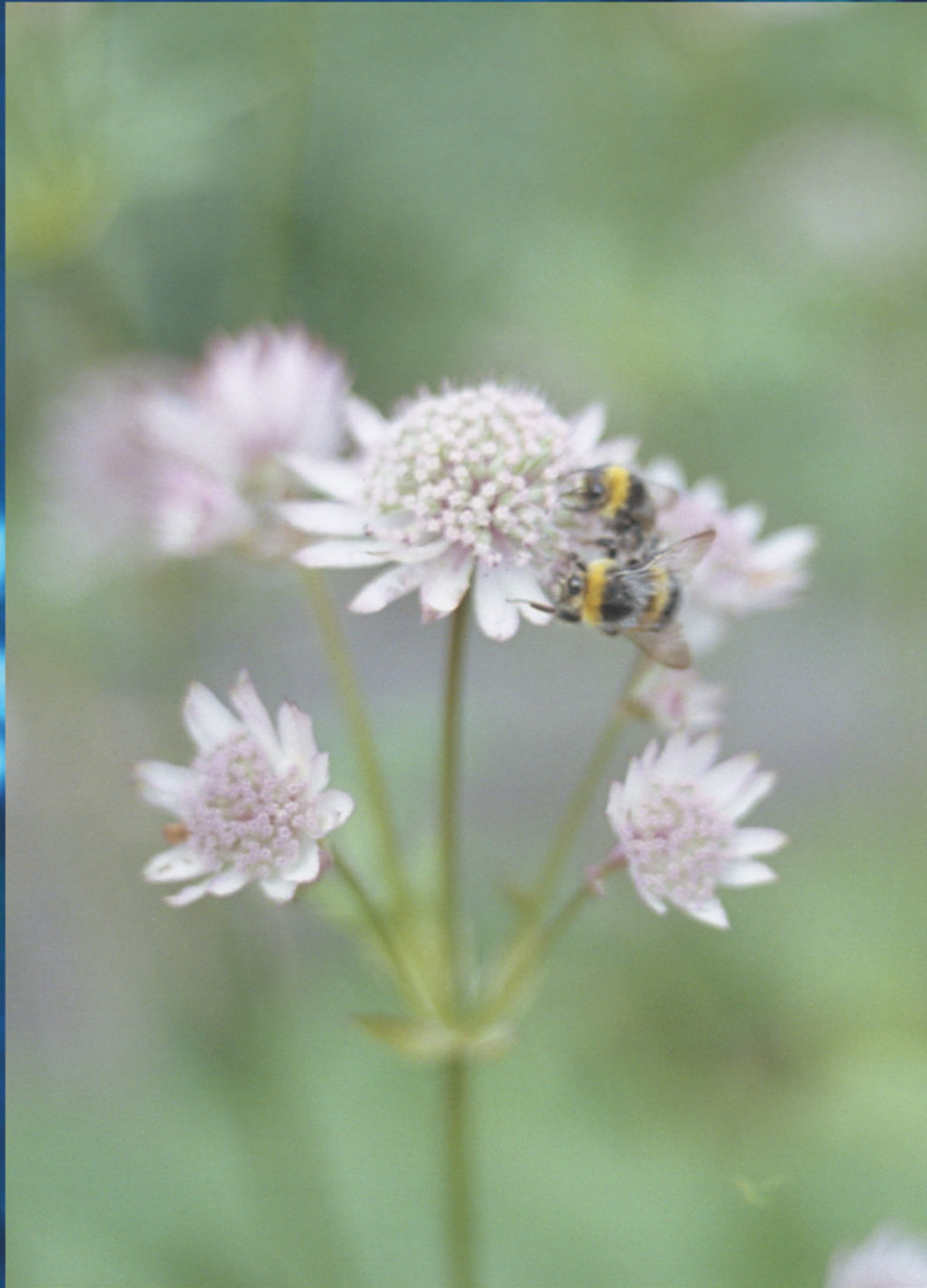

Text Frida Österlund

Mottrycksdjur

Etthundra tårtor innan man lärt sig ordentligt. Varje fall firas traditionsenligt. En fest att tappa balansen, kropparna som delar sig, ansiktet i smutsen. Torv och sågspån yr och fäster sig som en luden hinna över hela magen och rumpan, ryggen, låren. Mina blanka stövlar går det inte längre att spegla sig i.

Du böjer dig ner så jag når, gapar stort. Bettet i munnen, kall metall mot din mjuka tunga. I mungiporna kan det bildas sprickor eller ett vitt skum, mulen doppad i grädde. Tuggad trivsel skummar saliv inte fradga av flykt eller fruktan.

I skogen släpper jag dig i sken, rusar fram blint. Det blir en annan hastighet när det inte är fyra väggar omkring oss, en fröken i mitten. Svetten under gjorden och schabraket skummar sig, fradga och grädde.

Socketbitar av plast och polkagrisrandiga bommar
Jag tvingar dig när du vägrar och river, ett rapp över flanken eller bogen och du skräms framåt över hindret.

Blå tår och fötter, tårar
Din väldiga tyngd
Hårda hov, onda avsikt

Blonda manar, hästsvansar
Vispar fram och åter
Över flickryggar

En skyddsväst av frigolit
Oböjligt hård över
Nyckelben, revben, ryggrad
Knäcks

I trycket går du lydigt undan, korsar benen och viker dig för skänkeln.

Tummen i mungipan öppnar gapet
Tvingar och bänder
Tandköttet lent och rött inuti
Perfekt för ett bett, tandlösa hålrum
Vassa vargtand växer ut, lilla rovdjur betar gräs

I spiltan står du bunden. Jag trycker mig mot den varma, svettiga kroppen. Breder ut armarna över ryggen, lutar kinden mot baken och blundar.

Ena ögat är borta, kvar en mjuk grop där det växer päls. Ingen glaskropp och inga tårar, mjukdjuret med luddigt sydda ögon.

Blicken i spegelväggen, ekipaget och lårens tjocklek. Söker efter skönhet. Fullblodsnerver, halvblodshopp, varma kallblodskropp. Tappade bakben, krökta ryggar, armbågar som kycklingvingar, förgäves fåktande. Lår som döda laxar sa alltid fröken. Det rosa köttet inuti.

Öva felöga. Tisslande läktarviskningar
Tistlarna i handen, blåsorna

Mödomshinnan som inte finns spricker mot sadeln. Blodet i trosorna, det sträva, trasiga.
En förlorad oskuld, dressyrsadel

Knotig manke, lilla kön, stora rörelse.

Ridsår, skavd hud kläms, blöder och varar. Tyget och sömmen skär i huden, den tunna.

Värmen och rörelsen.

Sittbenen blå vassa knölar inbäddade i baken.

Smörjer vaselin och lägger bandage över de skamfulla såren, så nära könet.

Blygdläppar i kläm, viks in till ett paket. Huden hårdnar.

Stövelskaften in i knäveckan, köttår, blåmärken som inte bleknar. De lägre skaften är för barn, ser löjligen ut med sin

klumpiga korthet.
Kort överkropp, långa ben som sluter om.
Ridbyxlår
Låren som laxar sig

Takten rytmen, svetten andan hämtas, du springer och jag åker ovanpå med trötta ben och svagt hjärta. Filmkamerans öga riktas mot mig, jag känner det i nacken och hur felögat zoomar in på alla delar av min kropp. Den klumpiga barnsliga kroppen som dunsar runt och tappar takten. På filmen är vi så små, vi syns knappt, en liten hästmyra arbetar sig fram.

Rörelser bedöms och graderas, jämförs med en ideal förlaga. Ju dyrare desto bättre. Mer svikt i steget och potential att röra sig precist. Vara vacker.

Knyta rosett och hänga glittergirling

Flickrummet förflyttar sig
Stallet blir ett hem av ljusa röster
Halm i håret, strån som strån, tvinns och flätas.
Lackade naglar bryts

I omklädningsrummet
Skåpsdörrarna täckta av bilder och namn
Favoritponny hjärta hjärta
Parfym täcker nästan över
Det söta och det djuriska
Trycker mot

Hästflickorna äter äpplen och morötter, sockerbitar
Kryper på alla fyra, galopperar i tretakt
Betslas och stegrar sig med knutna hovhänder

Hamburgarhäst, korvhäst, hundmatshäst

Strukna öron möter maten, som för att trycka mot och inte akta sig. Hovarna slår i väggar och tänder vässas mot gallret. Fängslade flyktdjur.

Hästen sover fyra timmar om natten, alla timmar vakna
Stå med sitt tomma öga
Alla timmar ensam med gallret emellan, lilla lådan

Ljuden, isen, det frusna och det vaksamma

Krossad is i vattenkopp
Kniven skär alla blå snören

Städa för nöjes skull, betala för det, bädda boxen, så lilla vän
Stora djur så klok och så dum
Ren som en gris

En barndomsdröm realiserad. Inuti alla stalltanter småflickor med sockerbitar i fickorna, flätor och fartvindstårar.

En höjd röst skär igenom manegen, förekommer våra rörelser. Jag följer den och du mig, ingen hjärna, en enda stor, bara kropparna och rösten som ekar ut.

Jag är en liten ryggsäck.

Ett motstånd i handen. En skev kropp som får en annan att tappa balansen. Rörelserna går in i varandra, förlänger mina ben och armar, axlarna blir bogar och höfterna bakben.

Ett mottrycksdjur lär sig gå ifrån tryck, flyttar undan
Belöningen är frånvaro och saknad

De spända musklerna under skinnet vibrerar och jag bromsar när du vill framåt, manar på när du latar dig. I händerna små skavsårsblåsor.

Inuti bröstkorgen en fågel som fladdrar runt, yvigt instängd. Mina ögon spärras upp, så mycket vita som tar in hela världen. När min lilla kropp styr en annan är det som kärlek.

En horisontell pupill, så blank ögonglob. Det melerade bruna havet och mitt ansikte speglas där i. Ditt tomma, dumma öga. Inget fönster, ingen själ, du är så tyst och stum med mitt lilla hjärta i din blick.

Jag kallar på dig och du kommer inte. Visslar och du står kvar, lyfter kanske på huvudet, vinklar ena örat en aning. **A**

Skribenten är medlem i Skrivarkollektivet Gbg.

Text Ylva Perera

Bild Anna Pers Bräcke

OM NÄR JAG EN GÅNG MATADE EN KATT

*En essä om djurmänniskor,
Mirjam Tuominen och antifascism*

Jag är ingen djurmänniska. Det är en konstig mening, den låter suspekt. Jag förnekar inte att jag är en människa som rent biologiskt också är ett djur.

Men såhär: Jag var på en fest alldeles nyligen där vi skulle presenteras för varandra genom att ställa oss upp när toastmastern ropade ut olika kategorier som vi kunde identifiera oss med. Det utlovades att alla kommer stiga upp åtminstone en gång. Alternativen som erbjöds var katt- eller hundmänniska. Jag satt ner hela tiden.

Jag har aldrig haft ett djur att ta hand om. Utom en gång när min kompis var bortrest och jag fick mata hennes katt. Jag satt på soffan och höll andan när katten tuggade i sig knallar. Jag tänkte att hon kanske skulle sätta dem i halsen. Tänkte att det i så fall skulle vara mitt fel. Efteråt var jag nästan löjligt stolt – hon hade överlevt! Jag också.

Relationer med djur blir av nödvändighet asymmetriska. Det omöjliggör inte ömsesidigt utbyte, jag ser att det finns känslor där, åt alla håll.

Men världen är, just nu, så självklart människornas – vissa människors mer än andras (eller egentligen bakteriernas) – och därför är det något svårt med gränsen mellan kel och ut-satthet. Älskar folk djur just för att de får *ta hand om dem*, ha ansvaret och makten? Är det i så fall ett problem?

Är det min iver efter jämlikhet som gör mig obekvämt av maktobalansen mellan husdjuret och den som sköter om det? Vad säger det i så fall om min bild av jämlikhet?

VÄN MED EN FLUGA

Mirjam Tuominen var en finlandssvensk författare som 1947 gav ut essän *Besk brygd*. Skriven strax efter andra världskrigets slut, när koncentrationslägren öppnats, är boken en rasande uppfordran, där alla – inklusive textjaget själv – ställs till svars för Förintelsens grymheter. En återkommande tankebild genom boken är att alla människor har en bödel inom sig. Textjaget kämpar mot begäret att ta sitt eget liv – men kan inte avgöra om det skulle vara att kapitulera för bödeln, eller besegra honom.

Ändå är det inte bödeln som sätts i fokus när textjaget, ungefär halvvägs i boken, sammanfattar vad hon skrivit om:

”När jag ser tillbaka på vad jag skrivit i denna bok, måste jag konstatera, att jag till stora delar skrivit den för att betyga en fluga min tacksamhet, för att tillrättalägga en förseelse som jag begick mot en numera död katt, för att fördjupa mig i den oförvillade glädje samvaron med två spädbarn berett mig.” Vid första anblicken kan det låta märkligt. Varför vill en bok, som uppmanar till motstånd mot fascismen, ge flugor, katter och spädbarn en så central roll?

Flugan kommer in i texten genom att textjaget nämner att hon råkat läsa en anekdot om Finlands nationalskald, **Johan Ludvig Runeberg**, och att han tydligt mot slutet av sitt liv sällskapade endast med en mus och en fluga (att **Fredrika Runeberg** inte nämns kommenteras inte). Den här upplysningen gör Runeberg till ”en mycket levande människa, som man omöjligt kunde ha låtit bli att tycka om” för textjaget, eftersom hon själv under ett år hade ett spädbarn och en fluga som sitt enda sällskap. Hon skriver om hur flugan gick från att framstå som vidrig och ohygglig till att bli hennes vän:

”Ty om man börjar umgås med en fluga, kan man gripas av något som starkt liknar kärlek. Åtminstone började jag nästan älska min fluga. Jag lärde känna igen honom, han fick ett ansikte

för mig, han levde med ett individuellt temperament.”

Här finns, förstas, en rejäl dos antropomorfism, men samtidigt händer något i dynamiken mellan människan och flugan i och med att flugan får ett ansikte. Mina tankar går till filosofen **Emmanuel Levinas**, som hävdar att etik uppstår genom mötet med en annan varelses ansikte – när man registrerat ett ansikte har man alltså i någon mån redan ingått en relation som ställer etiska krav. Enligt Levinas är det bara människor som kan ha ett ansikte, men Tuominens beskrivning av vänskapen med flugan gestaltar något annat:

”Höst, vinter och vår, varje afton vid denna bestämda timma kom han fram på ett så rörande trofast sätt, att min första irritation snart efterträddes av väntan och halv tacksamhet. [...] Till sist satte han sig på min hand och betraktade mig med sina svarta prickar till ögon och han hade samma pinade uttryck i anletet som en hund ibland kan ha [...]: han var plågad, oerhört plågad över att inte kunna uttrycka sig, över att inte kunna tala.”

Här kunde man påpeka att det som egentligen händer är att textjaget projicerar sin ensamhet och sitt kontakt-sökande på en fluga – som i verkligheten omöjligt skulle kunna vara samma fluga kväll efter kväll, eftersom husflugor bara lever 15–30 dagar. Men, nu är ju detta inte en biologibok utan ett skönlitterärt verk, och det intressanta i stycket är att deras umgänge förändrar textjaget: hon börjar se fram emot flugans besök och varseblir flugan som en varelse med egna behov (även om det förstas inte går att veta huruvida behoven är sanna), vilket helt enkelt visar att relationer mellan människor och flugor kan vara mer komplexa än vi ofta tänker.

Men trots stunderna av närhet förnekar inte *Besk brygd* att det är textjaget som sitter på mer makt än flugan. Deras relation upphör när hon reser bort, och även om hon i samma mening hävdar att flugan var ”en av de få vänner jag överhuvudtaget ägt”, är

det omöjligt att bekräfta att detsamma skulle gälla för flugan.

ANSVAR UTAN FRÄLSNING

Betoningen av människans ansvar syns ännu tydligare när textjaget i *Besk brygd* berättar om katten Rasmus, som hon svek genom att hon, efter att hon fick barn, inte visade honom lika mycket uppmärksamhet och ömhet som tidigare. Rasmus ensamhet ledde till att han istället riktade sina känslor mot en annan katt som behandlade honom illa. Det gjorde Rasmus till ett olyckligt offer, besatt av sin tyranniske vän, tills den dag han dog av råttgift.

Textjaget beskriver episoden som att hon själv, genom sin försummelse, blev Rasmus passiva bödel, medan den andra katten blev hans aktiva bödel. Hon hävdar alltså inte att sadistiska beteenden skulle vara förbehållet enbart människor, men betonar att människor har ett etiskt ansvar i förhållande till djur de ingått relationer med.

Kan det vara det jag känner när jag sitter på min kompis soffa och stirrar spänt på hennes katt? Jag känner inte katten särskilt bra, vi har ingen ”relation” per se, men det faktum att dess välmående för en kort stund har med mig att göra väcker en stark ansvarskänsla – inte som en teoretisk kunskap, utan som en fysisk insikt i min kropp medan jag sitter där. Jag är fortfarande lika svalt inställd till katter i allmänhet, men just nu vill jag att just den här katten ska må bra.

Men samtidigt: Var går gränsen mellan ansvarstagande och självpålagd frälsarroll? Det finns något minst sagt kokett och självupptaget i att jag tror att det är upp till mig huruvida katten minns hur man äter knallar, och i att Tuominens textjag ser sin ömhet som den enda källan till Rasmus välmående.

Kanske såhär: Jag ska inte intala mig att jag ensam har *det enda* ansvaret, men det betyder inte att jag inte har något ansvar alls. Eller, det handlar inte ens primärt om ansvar, utan om att ingå i en relation som antingen kan respekteras eller missbrukas.

**Rädslan jag känner
bottnar både i mitt
ansvar och min egen
sårbarhet – att inse att
jag *har* ett ansvar, som
människa i en relation,
ett ansvar som jag
både kan lyckas och
misslyckas med.**

Enligt Tuominen gäller det här både djurplågeri och fascism, och hon ser en koppling mellan dessa. "Ur djurets synvinkel är människan nazisten", står det i *Besk brygd*, och textjaget nämner att samma tortyr- och dödsmetoder som nazisterna tillämpade på människor tidigare tillämpats (och tillämpas) på djur.

Men betyder det att det är människans förmåga att systematiskt våldföra sig på djur som föder förmågan att systematiskt våldföra sig på människor? I så fall skulle botemedlet mot fascism vara att alla fick ett husdjur. Men tyvärr är det inte så enkelt. Till och med Hitler lär ha varit vegetarian och förespråkade djurs rättigheter.

Då är ett annat sätt att läsa Tuominen att hon påpekar att människor är kapabla både till att göra sig till bödlar över djur, och till bödlar över andra människor. Och även om det ena inte leder till det andra kan det ändå finnas antifascistisk kunskap att vinna genom att studera hur bödelmentaliteten fungerar. Inte för att bortförklara den, utan för att förstå – och därigenom motarbeta den.

KATTER OCH STRUKTURER

När jag själv slutade äta kött handlade det inte om någon verklig medkänsla med varken djur eller natur – det var ett intellektuellt informerat beslut som handlade mest om att jag ville bidra till en värld där människor ska kunna leva också framöver. När jag blev feminist hände något liknande – jag blev informerad om ojämlikheter, kände och såg dem i mitt eget och i andras liv och började försöka sträva efter att förändra det.

ETT LITET URVAL AV LITTERATUR SOM INSPIRERAT DENNA TEXT:

Jacques Derrida, *The Animal That Therefore I Am*, New York: Fordham University Press, 2008.
Cora Diamond, "Eating Meat and Eating People", *Philosophy vol 53*, 1978:206, s. 465–479.
Cora Diamond, "Injustice and Animals",

Och inget fel med det, i sig, men det är en stor skillnad mellan att tänka på jämlikhet i termer av strukturer, och att umgås med en katt. Att ställas inför en konkret varelse och inte tänka på den i abstrakta termer. Inte så att umgänget behöver leda till att jag börjar motive- ra mitt engagemang utgående från ett känslomässigt perspektiv istället för ett intellektuellt – jag är fortfarande lika awkward runt katter – men umgänget gör ändå något med mig.

I den stunden handlar det inte om min inställning till katter i allmänhet. Det handlar om hur jag och just den här katten relaterar till varandra – och *det* kan bli en erfarenhet som formar både mina tankar och handlingar vidare.

KAMP AV SÅRBARHETER

I *Besk brygd* hävdar Tuominen att umgänge med spädbarn och djur, på grund av att de inte kan tala, har en positiv inverkan på människor:

"[D]e tvingar mig att tillmötesgå dem med den ursprungliga enkla glädje, som finns inlagd i mig liksom i alla varelser."

För Tuominen finns roten till fascismen i människors tendens att uppgå i roller, i "människans organiserade, viktiga, självupptagna sadism". I den finns inget utrymme för att erkänna en annans sårbarhet. Men umgänget med djur och spädbarn öppnar för motstånd just för att de är sårbara.

Möjligen är det den sårbarheten som skrämmer mig, den leder ju nämligen inte nödvändigtvis till omhändertagande på ett respektfullt sätt, det vittnar all världens djur- och barnplågeri om. Kanske kommer det sig just av

Slow Cures and Bad Philosophers. Essays on Wittgenstein, Medicine, and Bioethics, ed. Carl Elliot, Durham and London: Duke University Press, 2001, s. 118–148.

Donna J. Haraway, *When Species Meet*, Minneapolis; London: University of Minnesota Press, 2007.

Emmanuel Levinas, *Totality and Infinity* [1961], Pittsburg: Duquesne

att människor inte kan hantera sårbarheten som mötet med djuret eller barnet blottar, och därav försöker kuva den genom maktutövning.

Samtidigt blottar ju mitt eget kattmöte något annat. Inte en artöverskridande själarnas förening som fullständigt skulle omkasta alla hierarkier och distinktioner, men istället en tydlig känsla av att katten både i viss mån är sårbar – den behöver nu mig för att få mat – och samtidigt en helt egen varelse vars liv jag inte kan förstå, men som jag ändå för dess skull vill vara lyhörd för och hjälpa om jag kan.

Rädslan jag känner bottenar både i mitt ansvar och min egen sårbarhet – att inse att jag *har* ett ansvar, som människa i en relation, ett ansvar som jag både kan lyckas och misslyckas med. Det handlar, i den stunden, inte om huruvida mina principer är att vara en kattmänniska, det handlar bara om hur jag nu är mot katten.

Precis som det inte spelar någon roll om jag "är" en feminist eller en antifascist – även där handlar det om att göra och bemöta. Erfara sårbarheter, omsätta dem i kamp.

Jag vet inte hur bra vare sig jag eller Tuominen egentligen lyckas. Jag menar, att hon skriver boken till en fluga är ju vackert, men flugan kommer inte att ha någon glädje av det.

Det har å andra sidan jag, som läser boken, och jag är en människa som delar värld med djur. **A**

Skribenten skriver doktorsavhandling om antifascism i Mirjam Tuominens prosa. Hon vet ingenting om djur.

University Press, 1969.

Charles Patterson, *Eternal Treblinka. Our Treatment of Animals and the Holocaust*, New York: Lantern Books, 2002.

Mirjam Tuominen, *Besk brygd*, Helsingfors: Söderströms, 1947.

Cary Wolfe, *What is Posthumanism*, Minnesota: University of Minnesota Press, 2009.

Text Piia K Posti

DET HÄMNANDE DJURET:

Att läsa Olga Tokarczuk
under en pandemi

Sedan ett par dagar arbetar jag hemifrån. Världen och vardagen har under några få dygn förändrats på ett sätt få kunde föreställa sig. Gränser är stängda, flyg inställda, börsen rasar och vi förbereder oss på en tid med "självisolering" och, för de mer drabbade, karantän.

Nyhetskanalerna rapporterar om en pandemi. Skärmen på min smarttelefon blinkar oavbrutet av nyheter och uppdateringar. Jag skrollar upp och ned i mediaflödet och fångas av allt fler rubriker som uppmärksammar sambandet mellan virusstammen och människans osunda djurhållning.

Är coronavirusen kvittot på människans förvrängda samre med djur? Är de överfulla sjukbäddarna och dödsfallen en indirekt hämnd för vår nedriga behandling av djuren?

Frågorna manar till begrundan över hur vi människor förhåller oss till och föreställer oss djuren.

MÄNNISKANS STÄLLFÖRETRÄDARE

I litteraturens, filmens och de sociala mediernas världar hittar vi en mängd djur. Vi tycks inte få nog av att betrakta och berätta om djur. Många hämtar en paus eller tröst under sin dag hos de fluffiga kattungar, yra föl, sinnrikt kamouflerade insekter och olydiga

hundar som hittas endast ett klick bort på våra skärmar.

Människan speglar sig i djuren i en fascination över släktskapet och en önskan att särskilja sig från dem. Vår humanitet får sin mening i relation till djuren.

Grunden för relationen läggs redan i unga år. Våra barn möter djuren inte minst i barnlitteraturen. Olika generationer har sina favoriter. Pelle Kanin, apan Herr Nilsson, grisen Benny, katten Findus, och Mamma Mu.

I barnboken får djuren gärna gestalta de lite svårare ödena. Distansen som skapas genom djurprotagonister antas mildra effekten av det skrämmande eller svåra för det läsande barnet. Barnet kan identifiera sig med djuret och känna empati med dess öde på lagom avstånd.

Fablerna låter oss se våra mänskliga förmågor och tillkortakommanden gestaltade genom djur. De kan handla om brister som lättja och avund, eller hur illa det kan gå om man ägnar sommaren åt att spela och inte lägga undan mat för vintern. De kan också handla om människan grymhet, falskhet och maktthirst. I våra moderna fabler, som **Frithjof Sælens** *Snorre söl* (1941) och **George Orwells** *Djurfarmen* (1945), ställs vi inför djursamhällen som röjer människans medlöperi och fallenhet för förtryck och maktmissbruk.

I de flesta av våra berättelser agerar djuren ställföreträdare för människan. Mamma Mu och grisen Benny är inte särskilt djuriska. De är mer lika den omtänksamma mänskliga modern, som kanske är den som högläser vid natten, och barnet som boken är tänkt att läsas för.

Vi använder djuren för att berätta om oss själva. Mer sällan berättar vi om vad vi människor utsätter djuren för. Redan i våra fiktiva världar kan vi se att en av människans mest utmärkande egenskaper är att utnyttja andra djur. I våra skildringar utnyttjar vi dem inte minst för att berätta om oss själva.

I verkligheten går utnyttjandet desto längre.

Vilda djur fångas och fångslas för att tillhandahålla exotiska fototillfällen för turister. Dokumentär efter dokumentär visar på grymheten i köttindustrin. "Älskade" husdjur glöms bort vid sommarens slut och dör av hetan inlåsta i bilar. Vi har stiftat lagar för att stävja vårt själviska herravälde över djuren. Men trots detta fortsätter utnyttjandet.

NÄR MÄNNISKAN RÄDS DET DJURISKA

Kanske är det därför science-fiction-filmen *Apornas planet* (1968) fångslade oss så mycket att den fick flera uppföljare och en renässans i och med *Apornas planet: (r)evolution* (2011)? Då som nu, när människan upplever sig hotad av effekterna av att ha exploaterat djur och natur, dyker berättelser och filmer upp där djuren och planeten vänder sig mot människan.

Vår makt över och distans till djuren är både underhållande och skrämmande. Finns det någon film där inlåsta djur förkommer utan att åtminstone en av de mänskliga karaktärerna knackar på glaset, rasslar med gallret och retar djuret innanför? Via klipp som cirkulerar på sociala medier skrattar vi åt deras tokigheter, försätter djuren i lustiga situationer och lägger ut filmer av dem i intima ögonblick som vi människor skulle uppfatta som kränkande om det

Tokarczuk luckrar upp gränsen mellan människa och djur, och möjliggör ett ifrågasättande hos läsaren. Vad är det egentligen som skiljer människan från djuren? Var går skiljelinjen mellan folk och fä?

gällde oss. Vi underhåller oss genom vår makt över djuren. Samtidigt kittlas vi av filmer och berättelser där djuren bryter sig loss från sin underordning och utkräver hämnd över den som stunden innan hånade och pinade.

Det finns en slumrande skräck hos människan, en medvetenhet om vår orättvisa behandling av fåna, som tränger fram i tider av oro. Och denna oro tar sig ofta uttryck i bilden av det hämnande djuret.

I *Styr din plog över de dödas ben* (2009) utforskar **Olga Tokarczuk**, Nobelpristagare i litteratur år 2018, temat med det hämnande djuret. På en isolerad plats i de bergiga trakterna vid den polska gränsen mot Tjeckien utspelar sig på kort tid flera spektakulära mord. Enslingen och den tidigare lärarinnan Janina Duszejko hamnar i händelsernas centrum när grannen Storfot hittas död i sitt kök. Ganska snart påbörjar hon en parallell utredning av dödsfallen eftersom polisen visar sig oförmögen att tyda spåren.

Men berättelsen, som till en början tycks följa kriminalromanens klassiska händelseförlopp, drar samtidigt i en annan riktning och utvecklas till en katalog av döda djur med porträtt av människor, vars blodtörstiga beteenden framhävs.

MÖRDADE DJUR, MÖRDANDE DJUR

Vi får ta del av Duszejkos förtvivlan över sina försvunna tikar som senare visar sig ha skjutits av traktens jaktlag. Tokarczuk presenterar oss för djur som Duszejko begravt vid sitt hus: "en Honkatt, halvild, som dog tillsammans med sina Ungar strax efter framfödandet. En Räv dödad av skogshuggare som påstod att den hade rabies, några mullvarar och ett Rådjur som bets ihjäl av en Hund förra vintern." Snaror, jägartorn och gevär likställs med mordvapen, och Duszejko försöker värna djuren genom att förstöra "de primitiva ståltrådsfällorna" och anmäla tjuvjägarna till polisen. I romanen är djuren antingen redan döda eller hotade av människan. Även i denna

berättelse visar sig människan vara det största rovdjuret.

Den tjuvjagande Storfot tycks vara mer djur än människa. Det framkommer när hans döda kropp upptäcks. "De ytterst långa och smala fötterna med sina svarta oformliga naglar på de utdragna tårna tycktes ha kvar sin gripförmåga. Den svartludna stortån stack ut en smula från de andra, som en tumme. Hade man sett på maken?" I den dödes kök finns spåren kvar av ett styckat rådjur: "på en bakplåt i fönsterkarmen" upptäcker Duszejko till sin fasa "ett jämnt avskuret rådjurshuvud" omgärdat av fyra klövar.

Att brottsplatsen också är platsen för ett djurs död visar sig utvecklas till ett återkommande motiv i romanen. Sakta men säkert ökar misstanken om att djur skulle kunna ha något att göra med mordet. Duszejko upptäcker allt fler spår som leder till den ovälkomna och otroliga slutsatsen att det är djuren som utkrävt vedergällning: "Det är Djuren som hämnas på människorna. [...] Det är inte alls så otroligt som det låter – fortsatte jag. Djur är kloka och starka. Mycket mer än vad vi tror. Förr i tiden ställde man Djur inför domstol. Det hände rent av att de blev fällda."

ROVDRIFT, DJURISKHET – VÅRA MEST MÄNSKLIGA EGENSKAPER?

I romanen jämför Tokarczuk djuren med människorna. Valet att använda versaler även för djurnamnen signalerar att vi ska läsa namnen inte enbart som artbeteckningar utan även som egennamn. Vi ska läsa dem som existenser likvärdiga de mänskliga. Genom detta drag luckrar hon upp gränsen mellan människa och djur, och möjliggör ett ifrågasättande hos läsaren. Vad är det egentligen som skiljer människan från djuren? Var går skiljelinjen mellan folk och få?

Men hon stannar inte där. Mot slutet av romanen får läsaren sig ytterligare en tankeställare när det blir klart vilket djur det är som utkrävt sin hämnd.

Jag kommer inte att avslöja hämnaren. Det vore att vara illojal mot läsaren

som ännu inte upptäckt romanen. Men det jag kan avslöja är att Tokarczuk med sitt utforskande av det hämnande djuret avtäcker människans paradoxala illojalitet mot sig själv och mot sina djursläktingar. Därmed blir det relevant att läsa hennes roman i pandemitider.

I *Styr din plog* över de dödas ben visar Tokarczuk med obönhörlig tydlighet hur den som predikar om människans överlägsna mänsklighet, och "har diskussionsaftnar om olika kulturella, etiska frågor", likväl begår grymheter mot djur. Samtidigt avslöjar hon hur den som placerar sin empati hos djuren ofta avsäger sig empatin med människan. Möjligen agerar vi på detta sätt för att vår mänsklighet är ett alltför tungt ok att bära – vi vänder oss mot oss själva i en djuriskhet som vida överträffar de andra djuren. Oavsett vilken sida vi människor väljer att stå på, tycks vi bevara vår grymhet och själviskhet.

Vad blir då slutsatsen? Det vi kanske snarare kan lära av våra berättelser och filmer är att vi skiljer oss från de övriga djuren genom vår förmåga att förkläda vår rovdrift som human och mänsklig. Vi avslöjas som mästare på att både värna djuren och ignorera effekterna av vårt samröre med dem. Utnyttjar vi dem inte för djurmarknader, utnyttjar vi dem som speglar för att återkasta bilden av vår mänskliga överlägsenhet.

Det coronavirusen gjort smärtsamt klart för oss är dock en mer grundläggande skillnad mellan människa och djur. Vi är inte överlägsna de andra djuren, vi drabbas hårdare av deras virus. Men kanske skulle vi slippa virusen om vi vågade bejaka djuret vi trots allt är och behandla de andra lite mänskligare. **A**

Skribenten är forskare och humanist.

CITATEN ÄR TAGNA FRÅN: Olga Tokarczuk *Styr din plog över de dödas ben* (övers. Jan Henrik Swahn, Albert Bonniers förlag, 2019) s. 49, 17, 20, 78, 229. Romanen publicerades 2009 och översattes 2012 till svenska.

Text Linda Boodh

Vildviljan att återvilda

Bort brinner och försvinner koalor, mikrober, träd, fjärlar, människodjur. Hur är det möjligt att inte känna förtryvnan i ett massutdöende? Jag läser allt jag kommer över, om ekologi, miljö, natur. En dag läser jag *Feral*.

George Monbiot skriver att det för 40 000 år sedan fanns elefanter i Europa. Det var en naturlig del av megafaunan. Sedan kom människodjuret inklamandes, med eld och erövrarplaner. De arter som en gång var vilda och en del av det naturliga ekosystemet är idag helt utrotade eller inburade på zoo. Vi verkar ha glömt de vilda elefanterna, men vårt ekosystem minns. Det finns till exempel tecken på att europeiska träd fortfarande är anpassade för att undvika att bli attackerade av elefantsnablar.

Feral är inte en dystopi, faktum är att den är den mest hoppfulla miljöekologiska bok jag har läst hittills. Den beskriver en potentiell lösning som varken är beroende av tonvis litumbatterier eller oljedrivna robotarmar. Inte heller är den en glättig återvinningssaga eller uppmaningar till ekologiska val i mataffären (förstå mig rätt: all sorts förändring behövs). Men boken beskriver en lösning som känns genomförbar och för ovanlighetens skull på riktigt förändrande. Monbiot skriver: återvildning.

Återvildning, ordet är vackert och bångstyrigt på tungan, det ligger en vildvilja i själva uttalet. Jag ser **Emily Dickinsons** *Wild nights!* framför mig och plötsligt känns det som om de befinner sig något litet närmare inom räckhåll.

Wild nights – Wild nights! / Were I with thee / Wild nights should be / Our luxury!

Under de senaste årtionedena har ekologer upptäckt så kallade trofiska kaskader. Det är processer som sätts igång när något förändras i megafaunan, alltså de som befinner sig på toppen av näringskedjan. Processen likom kaskadfaller ner genom hela kedjan och förändrar ekosystemet. Ett av de mest kända exemplen är återinförandet av varg i Yellowstone National Park. Monbiot beskriver hur antalet hjortar minskade när vargen kom tillbaka, som i sin tur gjorde att poppel och asp kunde växa, och fler fåglar och bävrar återkom. Och efter en tid förändrades också flodens rörelse. Tidigare har forskarna trott att arterna långst upp har mindre påverkan på

ekosystemen än de som är långt ner i kedjan. Men megafaunans försvinnande, eller återkomst, kan alltså innebära stora förändringar – floder byter riktning, jordmyllan får en annan sammansättning. Upptäckterna av kaskadernas påverkan på ekosystemen har förundrat forskare och kan tjäna som bevis på hur lite vi fortfarande vet om naturen och dess beteende. Även om det är svårt att veta exakt hur stor del och exakt vilka förändringar i Yellowstone som beror på just vargarna, så visar många studier att försvinnandet av megafaunan ger starka ekologiska effekter.

Återvildning (eng. *rewilding*) är alltså ett sätt att återinföra arter som har utrotats. Det innebär inte att försöka återskapa det som var, utan istället handlar det om att låta naturen sköta sig själv – att motstå behovet vi har av att kontrollera, och att låta naturen hitta sitt eget sätt – ge utlopp för sin egen vildvilja. I praktiken skulle det innebära att reintroducera plantor och mer-än-mänskligt liv, ta bort staket och täppa igen dräneringsdiken. Förutom det handlar det *bara* om att vi civilisationsstina människodjur ska hålla oss undan. Naturen och det mer-än-mänskliga skulle få en "naturlig" plats i landskapet igen, och det skulle kunna förändra och återuppliva ekosystem på väldigt kort tid. Resultatet blir inte vad vi skulle kalla en vildmark (eng. *wilderness*), utan Monbiot menar att naturen istället får tid att återvildas, att bli egensinnig (eng. *self-willed*).

Jag tänker på egensinnigheten och min vilda fantasi slår följe med **Sarah Ahmed**. Hon skriver om det *egensinniga subjektet* som "vägrar vara hans högra hand, hans sekreterare, vägrar att städa upp efter honom". Det är subjekt som istället för att lyda knyter handen i en protesterande näve, och deltar i rörelsen bort mot något friare, en rörelse som tillåter vildviljan. I *In the Practice of the Wild* definierar **Gary Snyder** vildhet som frihet. Viljan att eftersträva vildhet är den att sträva efter frihet. Vilda ekosystem är ekosystem när de är som friast och därmed också friskast, ekosystem där alla medlemmar får plats.

*Futile – the winds – / To a Heart in Port –
Done with the Compass – / Done with the Chart!*

Det vilda har länge ansetts vara ett hot, det har hotat det som ansetts vara kontrollerat och förnuftsmässigt.

Kvinnan liksom det mer-än-mänskliga har kategoriserats som någon som ska tyglas – den galna kvinnan på vinden som måste låsas in. Kvinnans sexualdrift har sedan antiken ansetts vara "djurisk". Och på grund av det, som **Anne Carson** skriver i den nyligen översatta *Lediga män*, har kvinnan envetet identifierats med det vilda. Vare sig kvinnan är sexuellt erfaren eller inte har hon beskrivits i termer av kid, kviga, stoföl respektive hyn-da, åsna och vessla. Liksom det mer-än-mänskliga måste kvinnan begränsas eftersom hon är oförmögen att göra det själv, skriver Carson, och allt sedan denna klassificering har hon försökt hitta vägar ut från den.

Kroppen är per definition vild. Kroppen kräver inget medvetet intellekt för att andas, eller för att hjärtat ska slå – den sköter sig själv, den är egensinnig i sig själv. "Blame it or praise it", som **Virginia Woolf** skrev, "there is no denying the wild horse in us." Feministisk teori och kritik handlar om den stadiga stålbur som ordet "kvinna" konstruerar, och hur vi kan ta oss ur den. **Rosi Braidotti** gav oss *nomadiska subjekt*, **Jane Bennett** berättar om en *vibrerande materialism*, och **Astrida Neimanis** pratar om *vattenkroppen*. Allt för att försöka frigöra, omdefiniera, bli fler, bli mer och få plats – att tillfredsställa subjektens inneboende vildvilja.

Rowing in Eden – / Ah – the Sea! / Might I but moor – tonight – / In thee!

Peter Degerman skriver i sin nyligen utgivna bok om ekokritik att vi har tappat kontakten med det vilda. Kan det vara så att stadsbors vurm för landet, för odling och för att bo nära skogen de senaste åren är ett uttryck för avsaknaden av det vilda? (Jag vet att **Thoreau** var tidig med detta, men de civilisationskritiska vågorna verkar bölja med långa mellanrum och nu visar statistiken att fler och fler flyttar ut på landet igen.¹) Det ovilda är påtagligt också för de av oss som inte lever i städerna, för av den samlade biomassan bestående av däggdjur på jorden är sextio procent boskap och trettiosex procent människor. Alltså återstår det endast fyra procent biomassa av vilda däggdjur på hela planeten.² Monbiot ställer sig frågande till om vi är nöjda med att den enda natur vi vistas i är den lilla gräsplätten i stadsparken där vi matar änderna, eller den virkesåker som numera utgör större delen av landets skogar. Nej! skriker vildviljan. Den vill mer än så, vill mer än kalhyggen och konstgjorda

vattendrag, vill mer än asfaltsbelagda löprundor och kvä-vetyngda åkrar.

Det, för att inte säga ansträngda, sättet att konservera naturen i reservat eller nationalparker är lite av en tvärtom-metod mot det ett återvildande innebär. Det som eftersträvas i ett reservat är oftast ett slags bevarande av ett tillstånd av något som varit, medan återvildning är att blicka framåt, en öppenhet för förändring och för en rörelse i oförutsägbara riktningar. I *Det som en gång var* skriver **Helena Granström**: "Först när vi reser ett stängsel mot det vilda konstituerar vi det som vilt, och kategorin äger i sig ingen naturlighet – men likafullt kommer detta stängsel att stänga oss inne, och stänga ute en del av det som är vi."

Om vi återvildar både land och hav kan ekosystem, även på sådana exploaterade platser som norra Europa, bli de platser som vi vanligtvis flyger tusentals mil för att uppleva på semestern. Uppenbarligen är vi inte nöjda subjekt vandrandes mellan gata och gata i staden, och förutom utflyttningen, så växer även den ekopoetiska vildheten i samtidslitteraturen sig allt större. Inom humanvetenskaperna har det de senaste åren skett en teoretisk förskjutning där litteraturen har vänt sig ut mot andra discipliner, andra fält i (vild)viljan att undersöka samtidens kriser och existentiella frågor på nya sätt än de traditionellt modernistiska. Posthumanismen utforskar vad som finns bortom antropocentrismen, och tillsammans med ekologin sträcker den sig ut mot frågor om vad det innebär att vara mer-än-människa, och vilka konsekvenser ett omprovande av relationen subjekt–objekt, natur–kultur, kvinna–man får. Eftersom kvinnans egensinnighet och rätt till vildvilja är begränsad, liksom det mer-än-mänskligas, blir frågan vad det innebär att vara en fri mer-än-människa, en fråga som rör alla förtryckta djur på planeten, även människodjuren. Ur en kris växer som bekant alltid något nytt, låt oss se till att det denna gång växer sig stort – och vilt. **A**

Skribenten är frilansare och litteraturvetare. Hon driver den ekofeministiska tankesmedjan Ängen (@angen_tanke) och jobbar med det digitala kulturarvet på Stockholms läns museum.

REF.

George Monbiot, *Feral: Searching for Enchantment on the Frontiers of Rewilding*, 2013

Dikten som är utskriven mellan raderna är Emily Dickinsons *Wild nights – Wild nights!* från 1891

Sarah Ahmed, *Att leva feministiskt*, 2017

Peter Degerman, *Tala för det gröna i lövet – ekopoesi som estetik och aktivism*, 2018

Gary Snyder, *The Practice of the Wild*, 1990

Citatet av Virginia Woolf är ur *Jacob's Room*, 1922

1 Under 2018 skedde det ett trendbrott då länet fick ett negativt "flyttnetto" för första gången på 15 år, enligt statistikmyndigheten SCB. Flytt-netto är antal inflyttade minus antal utflyttade. 43 882 personer flyttade in i länet medan 44 079 lämnade. Det innebär att 197 personer fler lämnade

Stockholms län än flyttade dit. <https://www.svt.se/nyheter/ekonomi/trenden-haller-i-sig-fler-flyttar-fran-stockholm-an-till>

2 Siffrorna är från forskningsrådet Formas webbsändning *Vägen till hållbarhet och konkurrenskraft*, som sändes 13 mars 2020.

Text Jenny Ingridsdotter
och Kim Silow Kallenberg

Bild Ika Österblad

DJURENS MÖTE MED DEN ENSAMME MANNEN I NATUREN:

*om djur, maskulinitet
och arthierarkier*

I denna essä undersöker skribenterna ett tema om djur och manlighet. Idén uppstod under arbetet med en vetenskaplig artikel som publiceras i Budkavlens kommande temanummer om djur och mellanartsliga relationer.

Män är djur. Orden yttrades av den dåvarande ordföranden för de svenska kvinnojourernas riksorganisation (ROKS) **Ireen von Wachenfeldt** i dokumentären *Könskri- get* (2005). Dessa tre ord väckte ett sådant ramaskri att hon tvingades avgå från sitt uppdrag. Att koppla samman djur med män var uppenbarligen kontroversiellt. Som om djuren trängde sig på och hotade den självdefinierade moderna maskuliniteten.

I vissa kontexter ges liknelser mellan män och djur istället en positiv laddning, som i **Anna Odells** film *X&Y* (2018). Att kalla män för till exempel rovdjur blir till en del av ett heterosexuellt spel och ett för män anpassat smicker. Men om vi prövar att utgå från djuren som subjekt, vilka perspektiv på maskulinitet blir synliga då?

FÖLJA DJUR

När djur syns i kulturen görs de ibland till symboler för Oss, som när de framträder i antropomorfiserad – människogjord – form. Lika vanligt är att djur får symbolisera de Andra – det vilda och främmande. Djur föreställs då vara underlägsna och icke-tänkande varelser – underordnade i dikotomier som natur–kultur och civilisation–barbari. Om djur förstås som de Andra kan män inte likställas med djur. Djur har alltså fått agera symboler både för Oss och Andra. Men har de någonsin fått vara sig själva?

Litteraturvetaren **Amelie Björck** skriver i boken *Zooësis* (2019) om att djurens berättelse i litteraturen på många sätt är "tyst". Djur är en viktig del av mänskligheten så som vi känner den, men framträder ändå sällan som

egna subjekt med potential att utvecklas. Ofta föreställer vi oss djuren som en motpol till mänsklig produktion och mänskligt tempo – som varelser som bara existerar i sin egen rätt. Om det vi förstår som civilisationen främst tillhör människorna tillhör naturen de icke-mänskliga och vilda djuren.

Björck skriver att människors kulturuttryck skapas för andra människor, men frågar sig om "det intressanta i konstens värld alltid måste vara människan själv". Vi tror inte det, även om det såklart finns en viss begränsning i vad vi kan säga om djurens perspektiv i kulturen. De djur som vi ser i populärkulturen är ju aldrig gestaltade utifrån ett djurs perspektiv, snarare är skildringarna av dem styrda av våra kulturella föreställningar om dem. Men vad händer om vi ändå börjar betrakta djuren i kulturen som subjekt i sin egen rätt, eller med litteraturvetaren **Ann-Sofie Lönnngrens** begrepp, börjar *följa djuren* där de uppträder i kulturen? För att utforska detta vänder vi uppmärksamheten mot två populärkulturella filmer.

TAMA MÄN OCH VILDA DJUR

Filmen *Into the wild* (2007) skildrar Chris – en man som driven av frihetslängtan lämnar sitt urbana 1990-talsliv för vildmarken. Att veta vilka djur han kan döda och äta görs i filmen till en central aspekt av hans projekt att klara sig i det vilda. Djuren görs med etnologen **Michell Göranssons** ord till *ätbara Andra* – varelser vars kroppar har transformerats till mat. Vilka är djuren som korsar hans väg? Vad får vi veta om dem och vad lär oss filmen om djurens perspektiv och maskulinitetens villkor?

I filmen möter vi främst vilda djur. Älg, fluglarv, ren, uggla, räv, örn, varg och björn spelar centrala roller. Älgen träffar på Chris när han rör sig i naturen med ett gevär. Den märker aldrig att han är där. Älgen blickar ut över landskapet när den blir skjuten. Människans närvaro blir den kanske uppmärksam på vid ett ögonblicks stingande smärta innan den dör. Älgen görs dödbar och dess död motiveras av Chris utifrån hans behov av föda. Göransson analyserar hur ätbarhet konstrueras och menar att praktiken att äta andra varelsers kött är en central aspekt av förståelsen av mänsklighet. Djurighet är en motsats till mänsklighet.

Från dödsögonblicket träder älgen som medvetet subjekt ut ur handlingen, men dess kropp stannar kvar. Chris försöker röka köttet från älgen i en övertäckt grop skapad av stenar, mossa och grenar. Snart träder andra djur in i handlingen, som visserligen är små men som får stor betydelse för Chris, nämligen flugorna och deras larver. De surrar runt hans rökgröp och även om Chris försöker vifta bort dem så är deras instinkt (vilja?) att äta och föröka sig något han inte råar på.

När larverna krälar över köttet och gör det oätligt (för människor) blir det för Chris ett stort misslyckande. I sin dagbok beskriver han det som den värsta dagen i sitt liv. Hans grämlase kan läsas som att han dels trots ansträngningen inte fick äta sig mätt (och i förlängningen överleva) och dels dödade älgen i onödan. För flugorna och deras larver är scenen med älgen istället en triumf. Det är den även för andra djur – en flock vargar och en örn äter senare också av köttet.

Chris dödar älgen men skrivs sedan ut i handlingens periferi. Han görs till en passiv åskådare av hur andra varelser äter det byte han fällt och tänkt ha som egen föda. Han misslyckas i och med detta som djur kapabelt att klara sig i det vilda, liksom en tamkatt som aldrig lärt sig jaga. Men kanske misslyckas Chris också som man?

Amelie Björck skriver att människors kulturuttryck skapas för andra människor, men frågar sig om "det intressanta i konstens värld alltid måste vara människan själv". Vi tror inte det, även om det såklart finns en viss begränsning i vad vi kan säga om djurens perspektiv i kulturen.

Vilka är djuren som korsar hans väg? Vad får vi veta om dem och vad lär oss filmen om djurens perspektiv och maskulinitetens villkor?

Amelie Björck menar att det finns en nära koppling mellan "djuroffret och slakten" och "civilisationens struktur". Eftersom den västerländske mannen ofta föreställs vara den mest civiliserade går det också att se en nära koppling mellan djuroffer och maskulinitet. Chris ifrågasätter aldrig sin rätt att döda och äta djur, och detta kan förstås som att han upprätthåller en central aspekt av civilisationen trots sina försök att undfly den. Samtidigt kan det också läsas som en återgång till ett för-civiliserat sätt att leva. Chris ger frivilligt upp sådant som ger honom mänskliga privilegier i sitt sökande efter frihet – han klipper sönder id-handlingar och kreditkort, eldar upp sina pengar och överger sin bil i dikesrenen. Men ett mänskligt privilegium avstår han inte, nämligen det av att vara placerad överst i en arthierarki. Beror detta på

att Chris aldrig ifrågasätter sig själv? Att det är tillvaron han problematiserar och flyr ifrån? Han misslyckas dock i ambitionen att vara på toppen mot slutet av filmen när livet i vildmarken visar sig vara honom övermäktigt. Fortsätter han i själva verket att vara tam i mötet med det vilda?

ATT BLI TILL SOM MAN I MÖTET MED DJUR

I filmen *The Revenant* (2015) färdas pälsjägaren Hugh Glass genom ett nordamerikanskt landskap för att utkräva hämnd för sin mördade son. Året är 1823 och till skillnad från Chris är Glass en man som tycks kunna hantera vildmarken. För honom är inte naturen något hinder, snarare är det andra män som finns i den som hotar honom. Filmen gestaltar konflikter i en historisk tid av kolonialisering. Motsättningarna mellan

människorna bottenar i komplexa relationer präglade av ras, klass och rätten till land. I filmen förekommer bland annat fåglar, hästar, jaktbyten, hungriga hundar, bökande grisar och fiskar som fångas och äts. Djuren fungerar som kulturella symboler, men de driver också handlingen framåt – utan dem skulle historien inte kunna berättas.

En grizzlybjörn är central för filmens konflikt. Glass råkar hamna mellan henne och hennes ungar, varpå hon går till attack. I en utdragen scen anfaller hon Glass som till sist skjuter och sedan hugger henne med kniv. Denna händelse blir avgörande för Glass som människa och man, dels för att han inte kan klara sig själv men också för att han inte längre kan skydda sin son mot andra män i människovärlden. Björnhonan lever utanför människovärlden, men blir ändå indragen i en strid där den ena parten har vapen och den andra inte har det. Det mänskliga artprivilegium som Chris bar med sig ut i Alaskas vildmark finns också i Glass värld. Att Chris kunde fälla ett byte möjliggjordes av hans gevär. Likaså räddar sig Glass undan grizzlybjörnen genom att skjuta henne. Men liggande på sin sjukbår kan han inte hindra andra män med vapen från att mörda hans son. Positionen överst i arthierarkin blir därmed beroende av tillgången till vapen – och kunskapen att överleva.

För till skillnad från Chris besitter Glass den kunskapen: han bränner sina egna sår med krut och suger mörk ur benen på ett kadaver. Liksom **Bruce Willis** karaktär i *Die Hard*-filmerna, som bara blir blodigare och skitigare ju längre filmen pågår, är han en slags urtyp för en grymtande manlighet. I en scen ligger han vid Missouriflodens strand och hetsäter lav när några hjortar simmar över floden. Han höjer en träpinne mot dem, siktar och låtsas skjuta. Hjortarna märker honom överhuvudtaget inte. Utan vapen når han inte in i deras värld. Om våldet och makten att döda definierar människan i artsliga hierarkier, vad gör då dessa scener med Glass som människa och man?

Djuren fungerar som kulturella symboler, men de driver också handlingen framåt – utan dem skulle historien inte kunna berättas.

Patrik Svensson skriver i *Ålevangeliet* (2019) om sin relation till ålar och hur det påverkat hans egen tillblivelse som människa. Kanske är det så vi människor gör? Vi blir till i mötet med andra arter. Är det kanske bara så vi blir mänskliga? Ålen är ett djur som gäckt människan i århundraden. Frågorna om var ålen kommer ifrån, varför den lever och förökar sig som den gör är fortfarande delvis obesvarade. Men spelar det någon roll för ålen? "Ålarna brydde sig inte om ålfrågan, och varför skulle de? För dem hade det aldrig ens varit en fråga", konstaterar Svensson. På samma sätt bryr sig inte hjortarna om Glass och hans låtsasgevä. För varför skulle de? Om människan är högst i arthierarkin och kan döda andra djur så är Glass kanske ingen människa där han ligger obeväpnad? Kanske är han inte ens en man i sin maktlöshet?

Liksom andra djur behöver människor en flock, och tursamt för Glass

möter han en man som hjälper honom. Mannen har en häst som blir viktig för handlingen. Hästen bär dem över vida stäpper och snötäckta berg. I ett möte med fiender blir hästen och Glass jagade och tillsammans störtar de över ett stup. Glass överlever fallet men inte hästen. För att klara natten skär han upp hästens buk och övernattar naken inuti den. När dagen gryr har det frusit kring det öppna såret och när han tar sig ur hästen är det som att han föds och återuppstår på nytt – både som människa och som man – upprätt går han vidare på väg mot hämnden.

ÄR MÄN DJUR?

Filmerna gestaltar kulturella föreställningar om djur och om män, där dessa lever i ett samspel som sällan är ömsesidigt. Det är också specifika typer av maskulinitet som gestaltas. Glass och Chris är på flera sätt olika – de lever i olika tider och sammanhang – men

gemensamt är att de i stora delar av filmernas handlingar är ensamma i sitt slag. En ensam man som uthärdar och klarar sig själv är vad som vid ett första påseende förmedlas. Men när fokus riktas mot djuren blir handlingen delvis en annan eftersom männen faktiskt är så beroende av dem. Kan vi med en ökad uppmärksamhet på djuren i kulturen utmana den antropocentriska och manliga blicken?

Chris och Glass är två manliga karaktärer som troligen inte skulle ha tagit så illa upp av att bli kallade för djur. Glass gestaltas som en man kapabel att ta plats och överleva i det vilda. Chris strävar efter att bli en man som har den kapaciteten. För dem är liknelsen med djur inte nödvändigtvis nedsättande, beroende på vilket djur som avses. Liksom **Mikael Persbrants** karaktär i Anna Odells film *X&Y* blir smickrad över att framställas som en stäppvarg bekräftas också Chris och Glass maskulinitet genom relationerna till djuren. De är inte, och vill inte vara, djur som är lägre stående, utan de är män som lever i en natur där den starkaste äter först – en arthierarki som de strävar efter att hamna överst i. Deras position där är föränderlig men möjliggörs och upprätthålls av vapen. Samtidigt kan ett så litet djur som flugan, som lägger larver i kött, destabilisera denna ordning. Vilka skulle Glass och männen i filmen vara utan djuren som både möjliggör och hotar deras existens? **A**

Kim Silow Kallenberg är etnolog och verksam som forskare vid Umeå universitet. Hennes forskningsintressen rör sig kring makt, genus och sociala frågor. Kim delar hem med tre människor och tre katter.

Jenny Ingridsson är etnolog och verksam som forskare vid Umeå universitet. Hon forskar om migration, kolonial historia och geografiska makthierarkier. Jenny bor på en gård där det även bor sex hästar och tre hundar.

Text Hilla Körkkö och
Inari Nikkanen

Översättning
Felix Mäkelä

DJURETS ANSIKTE

"I hathayoga finns det traditionellt 8,4 miljoner asana och de flesta har fått sitt namn efter djur. Människan kan sammansmälta med djuret genom att ta dess form."

DET HAR SKAPATS en konstgjord gräns mellan djuret och människan. På andra sidan gränsen finns djuret, som framträder som "den andra". Liknande konstgjorda motsatspar är kropp-sinne, svart-vit, man-kvinna och emotionell-rationell. Motsatsparen förknippas med och förstärker varandra. Gränsen som dragits mellan människan och djuret, eller mellan människan och det icke-mänskliga, definierar människan som subjekt. Människan är enligt denna logik alltså inte ett djur. Dikotomisk uppdelning i motsatser är alltid potentiellt farlig. Motsatsparen är nämligen aldrig neutrala, de innehåller en underförstådd hierarki. Att upprätthålla dikotomin förutsätter, och samtidigt berättigar dikotomin i sig, våld. Dikotomin gränser hjälper oss att låta bli att bemöta det "främmande" på andra sidan, en annan eller en otrevlig verklighet.

Enligt filosofen **Elisa Aaltola** börjar nedmonteringen av förtryckande strukturer med att vi upplöser gränsen mellan människan och djuret. Den ekofeministiska traditionen har redan i årtal dragit paralleller mellan andrafieringen av djur och andrafieringen av kvinnor. I likhet med hur jämlikhet mellan könen ses som oordning i sin hierarkilöshet, står även ett okänt djur för något obehärskat och skrämmande.

Obehärskad natur måste tyglas och passas in i kulturen på samma sätt som kön måste kedjas fast i den begränsade struktur som en dikotomisk uppdelning skapat. Samtidigt motiveras ett djurs värde uttryckligen med mänsklighet. Uttrycket "den är ju precis som vi" innehåller dels antagandet om att det finns en skillnad, dels att människan är överlägsen i förhållandet till det icke-mänskliga. Människans särställning motiveras ofta med kognitiva förågor och det mänskliga språket. Detta trots att språk och ord ofta är fullkomligt kraftlösa när man försöker beskriva djupare upplevelser. Varför skulle detta begränsade språk göra oss ädlare, eller vår smärta på något sätt verkligare?

"Överraskande eller stark smärta verbaliseras aldrig perfekt. Den försöker nå ut som ett impulsivt rytande eller rosslande. På ett sätt överskrider den konstgjorda gränsen mellan djur och människa vid uttryck av extrem fysisk smärta. En gång blev mamma orolig när hon hörde en mårhundens tjut eftersom hon trodde det var ett gråtande barn."

Även mellan känsla och förnuft råder en dikotomi som påminner om den konstruerade skillnaden mellan djuret och människan. Rationaliteten, som traditionellt anses värdigare och mer

Originallets titel: Eläimen kasvot
Texten har tidigare publicerats på finska i tidskriften *Kontur*.

övertygande, förknippas i sin ovillkorlighet med maskulinitet, medan emotioner förknippas med det feminina "andra". Det feminina andra, som avviker från det normala, sammansmälter därmed med det på andra sidan gränsen blixa djuret. Ändå görs försök att både motivera och försvara djurens ställning med rationella argument. Där känslor som ilska och besvikelse är godtagbara förklaringar på populismens uppsving i västländerna, måste veganer berättiga sina val med rationella och förnuftsbaseerade argument. Problemet är att det alltid går att framföra något slags upphävande motargument till ett rationellt argument. Rationalitet ser kontrollerbart och tydligt ut, medan en känsla kan vara ett vansinnigt och starkt "vad som helst". En känsla kan inte nödvändigtvis nås av ord.

"Jag kommer ihåg en kväll då ett parti ovanför knäet somnade. Jag knep mina fötter och bad min vän göra samma sak. Spåren bet sig nästan igenom hyn och de lyste röda ännu följande dag. Jag hade inte kunskap att tolka känslolösheten som oro. Jag kunde inte uttrycka det som smärta, även om symptomen berodde på en nervskada i rygggraden."

Enligt **Judith Butler** är den sårbara och förgängliga kroppen något vi alla har gemensamt. En upplevande kropp överskrider de konstruerade, konstgjorda gränserna i dikotomier och fäster oss i en gemensam social och kroppslig verklighet. Huden, som drar gränsen mellan oss och den omgivande

världen, är tunn och skadas lätt. Enligt Butler är allt liv kroppsligt och blottat för blickar, men även för beröring och våld. Delad kroppslig verklighet berör inte bara människan, utan också andra djur. Härmed går det inte att skilja på människans och djurets väsen, natur och ontologi. Delad sårbar kroppslighet kan med andra ord upplösa gränsen mellan människan och djuret. I strukturer som baserar sig på dikotomier är vissa kroppar mer utsatta för strukturellt våld än andra. Det icke-mänskliga djurets kropp behärskas genom att produceras, ätas och förädlas. Produktionsdjurets kropp har styckats till anonyma och oigenkännliga bitar. Som **James Stanesco** har skrivit; ansiktslöshet gör det svårare att sörja. I ett försök att bevara sitt förstånd och sin handlingsförmåga vägrar de flesta människor att sörja. Men att sörja tycks kunna fungera som en motkraft till förnekande och bortträngande. För Stanesco är sörjande en politisk aktivitet. Tanken kopplas till Butlers fråga "Vems kropp är värd att sörja?" Genom att sörja bekänner vi den andras sårbarhet, värde och begränsning.

"Jag kommer inte ihåg varifrån tanken kom. Ändå har jag under de senaste två åren upplevt något konstigt samband. Å ena sidan är det frågan om en tanke, å andra sidan om en känsla eller upplevelse. Det känns som om yoga har väckt upplevelsen av min gränslöshet och likhet. I yoga förtydligas den kroppsliga verklighet som vi delar. De egna gränserna känns på något sätt sköra eller betydelselösa. Samtidigt förstärks upplevelsen av min egen kropp. När jag positionerar min kropp tänker jag att energin måste strömma till exempel från en extremitet till en annan och igenom huden."

Vi är vår kropp, vars gränser definieras av sårbarhet och smärta. Det är inte lätt att komma ihåg detta, för att inte tala om att uppleva det, i en kultur präglad av den cartesianska tradition där sinnet och kroppen utmålats som varandras motsatser. Av dessa två framställs sinnet i första hand som

**GRÄNSEN SOM DRAGITS
MELLAN MÄNNISKAN
OCH DJURET, ELLER
MELLAN MÄNNISKAN OCH
DET ICKE-MÄNSKLIGA,
DEFINIERAR MÄNNISKAN
SOM SUBJEKT.
MÄNNISKAN ÄR ENLIGT
DENNA LOGIK ALLTSÅ
INTE ETT DJUR.**

källan för subjektiviteten och dess triumf över kroppen gör sinnet till kroppens härskare. Att endast identifiera sig med sinnet förnekar lätt, inte bara den egna, utan även andras kroppar. Vi vill därför fråga: kan upplevelsen av ens egen kroppsliga subjektivitet bygga upp en förbindelse till andra kroppsliga varelser? Förståelsen av den egna kroppen med dess förmågor och begränsningar hjälper oss att uppfatta även andra varelsers kroppsliga väsen och gör det därmed omöjligt att äta upp en annan kropp. Ett djurs kropp är inte ett material man kan förädla, utan en fenomenologisk, kännande varelse. Det går helt enkelt inte att underkuv en annans kropp, för att inte tala om att "trycka" i sig den, styckad i anonyma bitar. Å andra sidan är den kroppsliga kontakten till djuret inte enbart metaforsisk utan också konkret. Det är inte möjligt att skapa en kontakt med djuret genom språkliga symboler, den måste skapas på ett annat sätt.

"Jag orkar inte längre ge rationella argument för veganism. Jag kan tala om etiska och ekologiska orsaker, men i själva verket är orsakerna i första hand emotionella och kroppsliga. Tanken på att äta djur känns motbjudande och sorgfyllt. Jag har många gånger sagt mig vara lyckligare som vegan. Det känns på något sätt mer

KÄLLOR:

- Aaltola, E. (2018). *Varieties of empathy: Moral psychology and animal ethics*. Lanham: Rowman & Littlefield International.
- Karhu, S. (2017). *From violence to resistance: Judith Butler's critique*

harmoniskt inuti. Nästa gång någon ifrågasätter eller ber om motiveringar kanske jag bara skjuter upp axlarna eller muttrar någonting surt."

Istället för att gestalta skillnader borde man söka efter förståelse i likheter och möjligheter att sammansmälta. För att kunna sätta sig i den andras position och för att kunna känna empati, måste man erkänna den andra samt ge den ett ansikte. Enligt **Emmanuel Levinas** ger ett ansikte oss ett ansvar. Mötet med ett ansikte kommer med ett etiskt ansvar och möjliggör upplevelsen av empati. Ansiktet är också en symbol för den andras sårbarhet. Empati grundar sig inte enbart i rationella argument, den är både affektiv, kognitiv och kroppslig. Att kunna sätta sig i en annans position kräver empati, och empati är en viktig bro när man överskrider gränsen mellan människan och djuret. Traditionellt har man varit tvungen att motivera moraliska beslut med rationalitet om man önskat behålla sin trovärdighet. Men empati kan bygga en mer hållbar grund för moraliska val. Empati driver oss att leva i harmoni med varandra och handla med kännande. Empatisk verksamhet är till exempel att avsäga sig från att exploatera djur. Veganism är kroppslig aktivism som betyder vägran att exploatera andra djur. En vegan sätter inte i sig en annans kropp och klär sig inte i en annans skinn. Genom att låta bli att agera samt genom att respektera, befriar veganism från våld.

Veganism möjliggör harmoni mellan känsla och handling.

Vi är inte skyldiga till att ge rationella motiveringar för sörjande, smärta eller veganism. Frågeställaren kan vända blicken inåt, vända blicken mot djuret. **A**

of norms. Helsinki: Helsingin yliopisto.

- Stanesco, J. (2012). Species Trouble: Judith Butler, Mourning, and the Precarious Lives of Animals. *Hyapatia*, 27(3), pp. 567-582.

Text Ronja Lemström

2
/
2
0
2
0

SEA SHEPHERD

PIRATERNAS VAL

I **DAGENS SOCIALA** medielandskap finns så många organisationer och aktivister att det nästan är omöjligt att missa dem när man skrollar igenom sitt flöde. En del organisationer är stora och välbekanta, såsom Greenpeace och WWF, andra mindre organisationer och föreningar utför viktigt arbete mer i skymundan. Den här artikeln behandlar organisationen Sea Shepherd, som jag menar utgör en helt egen kategori av aktivism.

Sea Shepherd Conservation Society (Sea Shepherd), som grundades av **Paul Watson** år 1977, är en ideell organisation som på internationell nivå arbetar med att bevara världshaven och dess djurliv och ekosystem från illegal exploatering och miljöförstörelse. De inriktar sig främst på att motarbeta kommersiellt fiske, tjuvfiske av hajar, säljakt och valfångst.

Sea Shepherd avviker från majoriteten av andra organisationer som idkar aktivism, genom att de medvetet har valt att använda sig av direkt aktion, som kan definieras som en direkt handling för att uppnå sina mål. Handlingen kan vara i form av civil olydnad, vilket oftast är olagligt. I Sea Shepherds fall kan det vara att till exempel sprejmåla sälkutar med ofarlig

färg så att kutarnas skinn blir oanvändbart för jägarna, som därmed lämnar dem i fred. Sea Shepherd är mest kända för att de har kört på och förstört flera valfångstfartyg, incidenter som också lett till att Sea Shepherds bemanning har utsatts för bland annat skottlossning.

HAVENS SHERIFFER

Under 1990-talet ändrade Sea Shepherd sitt förhållningssätt. Från att ha fokuserat på att argumentera för sitt mål från ett etiskt perspektiv, började Watson och hans grupp tillskriva sig själva en sorts maktposition som skulle motsvara rättsväsendets makt. Detta gjorde de genom att själva tolka lagarna gällande hav och bevarandet av dem, och i samma process tillskriva sig en sorts auktoritetsposition inom anti-tjuvjakt.

Sea Shepherds officiella uttalande är att de arbetar för djuren, haven och naturen, vilket har lett till att människan inte är en faktor i deras tanke-sätt. Mänskliga faktorer såsom kulturer, nationaliteter, vanor, traditioner och spiritualitet är faktorer som Sea Shepherd inte tar i beaktande. Samtidigt berör deras aktivism oundvikligen även människor och deras liv, vil-

ket förstås är problematiskt.

Organisationens förhållningssätt kan kallas ekofeministiskt, eftersom de anser att människor och djur är på samma nivå, men de har glömt att räkna med de ovan nämnda faktorerna och hur dessa påverkar hur deras aktivism ser ut och tas emot.

Sea Shepherd använder sig av ett biocentriskt perspektiv, där man anser att människan är en del av naturen, istället för det antropocentriska perspektivet, där man anser att människan härskar över världen (den senare är normen i det västerländska samhället). Enligt Watson är människans roll i naturen överskattad, eftersom naturen klarar sig utan människan, men människan inte klarar sig utan naturen. Detta är även Sea Shepherds huvudsakliga argumentation och deras motivering till varför de fokuserar på djuren, naturen och ekosystemen istället för på de mänskliga faktorerna.

DE GODA MOT DE ONDA

Sea Shepherd har en unik ställning eftersom det är en stor organisation som varit väldigt synlig även inom traditionell media, såsom på tv och i tidningar. De hade tv-programmet *Whale Wars* i sju år (2008–2015), där de visade hur

deras aktivism tog sin form genom direkta aktioner.

Bemanningen på Sea Shepherds fartyg porträtteras av dem själva som havens beskyddare och tidvis som martyrliknande gestalter som valt ett visst levnadssätt för att andra arter ska kunna existera. Sea Shepherds aktivister lever därmed upp till en sorts romantiserad bild av hur en aktivist ska leva och vara. Att offra sitt liv för att skydda exempelvis valarna ger en bild av att Sea Shepherds aktivister är det ideal som ska eftersträvas, speciellt då de även hävdar sig vara en rörelse som håller fast vid icke-våldsprinciper.

Att Sea Shepherds förespråkar icke-våld betonas väldigt mycket, eftersom de medvetet använder sig av en väldigt stark och deskriptiv retorik när de beskriver exempelvis exploatering av världshaven. Användningen av ord som "våld" och "slaktandet av världshaven och deras invånare" leder till att en väldigt svartvit dikotomi målas upp, där Sea Shepherd representerar det goda och "de andra", exempelvis fiskare, men även den antropocentriska världsbilden i stort, är det onda.

DE LAGLÖSAS RÖRELSE

De konventionella nyhetskanalerna bortser ofta från hur aktivister runt om i världen blir fängslade eller mördade för sina åsikter. Detta är ett faktum som Watson plockat upp i sin retorik, där han ofta påpekar att om en aktivist blir skadad under en interaktion mellan Sea Shepherd och ett fiskefartyg är det "ingen som bryr sig", men om exempelvis en fiskare blir skadad under en interaktion med Sea Shepherd är det direkt Sea Shepherd som är skyldiga. Diskussionen kan styras mot vem som är det egentliga offret och vem som är förövaren, och i detta fall är det väldigt tydligt att Sea Shepherd anser att fiskaren är förövaren, aktivisten beskyddaren och djuret offret.

Sea Shepherd har blivit kallade "mediaklipska", vilket beror på deras kampanjer på sociala medier, där de

använder sig av väldigt grafiska bilder som väcker mycket känslor hos åskådaren. Det är ett smart sätt att använda sig av just sociala medier, eftersom den typen av inlägg och bilder sprider sig lätt och snabbt, vilket i sin tur sprider Sea Shepherds budskap.

Watson refererar också till Sea Shepherd som en rörelse istället för en organisation, eftersom det ger Sea Shepherd auran av en frihet som organisationer saknar. Genom att kalla sig för rörelse skapar de nämligen en image som ger bilden av att de är "pirater" och "laglösa", vilket förstärks genom att de använder sig av piratflaggan Jolly Roger både som sin logotyp och på sina fartyg till havs.

I en tid där fake news är ett fenomen som leder till att det är svårare och svårare för en person att avgöra vad som är en säker nyhetskälla och vad som är rykten, står Watson fortsättningsvis fast vid sitt uttalande att "sanningen är irrelevant". Detta eftersom han menar att det är uppmärksamheten är huvudpoängen – så länge exempelvis tjuvfiske av hajar diskuteras så gynnas rörelsens syfte. Frågan är om inte detta förhållningsätt riskerar att skada Sea Shepherds rykte och underminera deras position, snarare än hjälpa dem i sin aktivism.

VEMS RÖST ÄR VIKTIGAST?

Hur ska man då förhålla sig till en organisation som Sea Shepherd? Jag menar att de har såväl bra som dåliga sidor. Positivt är till exempel att all kost på Sea Shepherds fartyg är vegansk, eftersom kött- och mjölkproduktion är sammankopplade med klimatförändringen. Detta kunde antas vara en självklarhet när det kommer till organisationer som bekämpar miljöförstöring, men så är det inte. Sea Shepherds grundidé, att beskydda och bevara de vilda djuren och världshaven, är någonting positivt, eftersom det slutligen handlar om att bevara allt liv på jorden. Frågan rör kanske främst hurvida man ställer sig bakom

deras metoder och vi-mot-dem-retorik.

Organisationens tillvägagångssätt är inte det mest traditionella, och som utomstående är det svårt att förstå vilka lagar Sea Shepherd respekterar och vilka de menar kunna sätta sig över, eftersom de anser sig själva ha rollen av ett rättsväsende. Det uppstår en problematik kring hur de definierar sig, speciellt när det kommer till att de de facto är en organisation, men säger sig vara en rörelse, samtidigt som de hävdar att de har en auktoritet. Vem som helst kan gå med i en rörelse, vilket i fallet Sea Shepherd leder till frågan hur auktoriteten ska delas upp – är det endast Watson som har fullkomlig auktoritet? Eftersom Sea Shepherd juridiskt sett är en organisation finns det krav på ett bestämmande organ och därmed en inbördes makthierarki. Som grundare och ansikte utåt är det Watson och hans uttalanden som associeras till Sea Shepherd, vilket kan tyckas problematiskt i relation till att Watson inte egentligen har mer makt inom Sea Shepherd än andra som sitter i styrelsen.

På sätt och vis är det förstås människorna inom rörelsen som har makten, eftersom de utgör den. Om ingen drivs av sin passion för Sea Shepherds ändamål så upphör slutligen organisationen att existera. Watson själv förklarar att han ser Sea Shepherd som en rörelse och inte som en organisation, eftersom någon kan stoppa en organisation, men ingen kan stoppa en rörelse.

Problematiskt med Sea Shepherd är framförallt deras "saviorism", där organisationens medlemmar har som yttersta mål att rädda världen. Sea Shepherds retorik saknar helt enkelt den intersektionella analys som beaktar fler maktstrukturer än enbart antropocentrismen, och som kan se sambanden mellan det förtryck som sker mellan människor och det som sker mellan människor och djur. ■

Skribenten är en religionsvetenskapsstudent med ett intresse för världshavens välmående.

Text Martina Moliis-Mellberg

2
/
2
0
2
0

MASAHIRO MORIS MARDRÖM

En dimmig gränd med neonskyltar och oproportionerligt många soptunnor. En bil stannar, kastar ut en hopsnörd tygpåse och kör iväg. Påsen rör sig, växer sig större och öppnas slutligen. Ut hoppar en, ja, en vad? Is it a bird, is it a plane? Nej, det är en människa iklädd någon slags digital kattdräkt och hon är inte ensam – liknande varelser dyker upp från alla mörka vrår. Detta är öppningsscenen i **Tom Hoopers** filmatisering av **Andrew Lloyd Webbers** musikal *Cats*, i sin tur inspirerad av **T.S. Eliots** bok *Old Possum's Book of Practical Cats*.

Filmen har hånats in absurdum, för manus, effekter, ensemble, ja, det mesta. Själva har jag liknat den vid låg-

mäld psykologisk terror och meddelade att jag skulle gå hem och skölja såväl ögon som öron i salpetersyra då jag kom ut ur biosalongen. Och det finns verkligen så mycket att ifrågasätta: Varför har vissa katter pälskappor ovanpå sin päls, varför har vissa katter kläder och skor, varför kan en av katterna dra ner en dragkedja och stiga ut ur sin päls, varför refererar katterna till såväl könsorgan som klor men saknar bägge? Och varför är dessa kattliknande varelser så mycket obehagligare än vilken Disneykaraktär som helst där gränsen mellan människa och djur blivit suddig?

Djur med kläder är i sig inget nytt. Kalle Anka bär sjömanskostym, Bam-

se blåa hängselbyxor. Att djur pratar, gråter och skrattar har vi vant oss vid genom Disneyfilmer och fabler. Antropomorfism har varit ett sätt att både frigöra människan och domesticera djuren. Som **Paul Wells** konstaterar i *The Animated Bestiary: Animals, Cartoons, and Culture* (2019) har djurberättelsen varit attraktiv för animatörer just för att den kan fungera som "part of a surreal, supernatural, or revisionist reinvention of human experience" men även för att den reflekterar "the ways in which social and cultural intervention in relation to animals has evolved and developed historically".

Ett sätt att relatera till och sympatisera med djur är att göra dem så

VI ÄR ALLTSÅ VANA VID OCH
BRA PÅ ATT TILLSKRIVA DJUR
MÄNSKLIGA EGENSKAPER,
MEN SÄMRE PÅ ATT
TILLSKRIVA MÄNNISKAN
DJURLIKA EGENSKAPER.
DETTA TROTS ATT VI JU
FAKTISKT OCKSÅ ÄR DJUR.

UT HOPPAR EN, JA, EN
VAD? IS IT A BIRD, IS IT
A PLANE? NEJ, DET ÄR EN
MÄNNISKA IKLÄDD NÅGON
SLAGS DIGITAL KATTDRAKT
OCH HON ÄR INTE ENSAM
– LIKNANDE VARELSER
DYKER UPP FRÅN ALLA
MÖRKA VRÅR.

människolika som möjligt, och att leta efter det som faktiskt är bekant för oss i djurs sätt att uttrycka sig. Antropomorfismen är, med Wells ord, "a projection of human value and judgement, but it is surely the way in which humankind makes sense of all its relationships". Vår reaktion på Bambis första möte med is är således snarlik vår reaktion på klipp av livs levande isbjörningar som leker i snön. När Simba förlorar sin far ser vi det med människans blick. Likaså när Lady och Lufsen går på dejt och äter spaghetti med köttbullar. Genom animationen tilldelas djuren mänskliga markörer som kön, sexualitet, klass och etnicitet.

Vi är alltså vana vid och bra på att tillskriva djur mänskliga egenskaper, men sämre på att tillskriva människan djurlika egenskaper. Detta trots att vi ju faktiskt också är djur. När människor betar sig som djur är det alltid i kontrast till det civiliserade, domesticerade. Det djurlika blir synonymt med det otämjda, bestialiska, natur kontra kultur.

I *Cats* befinner vi oss i ytterligare ett gränsland. Här är det varken djur som betar sig som människor eller människor som betar sig som djur, utan människor som betar sig som djur som betar sig som människor. Genom det som Hooper kallar "digital fur technology" rör vi oss dessutom på

en axel mellan människa, djur och teknologi. Det som skiljer katterna i *Cats* från till exempel dem i *Aristocats* eller Bahgeera och Shere Khan i *Djungelboken* är att det inte frågan om renodlad animation. Skådespelarna är inte heller iklädda kattdräkter, som i musikalen, utan har i efterproduktionen förlänats digital päls, skapad för att så troget som möjligt efterlikna verklig kattpäls.

Försöket att efterlikna verkligheten påminner om det som **Masahiro Mori**, professor i robotik, på 70-talet benämnde "uncanny valley". Uncanny, eller Das Unheimliche, är ett begrepp som **Sigmund Freud** använde för något som är bekant och främmande på samma gång, vilket skapar en obehaglig känsla av att något är fel. Mori syftade i sin tur till relationen mellan en robots förmåga att vara människolik och den mänskliga responsen till detta. En robot som nästan betar sig som en människa kommer att skapa mer känslor av obehag än en robot som tydligt inte är mänsklig eller som helt och hållet ter sig mänsklig. Denna plats mellan icke-människa och människa är "the uncanny valley".

På samma sätt är en människa som tydligt klätt sig i en kattkostym lättare att hantera som "katt" än en människa som genom digital teknologi faktiskt ter sig ha päls, svans och

öron men ändå tydligt inte är en katt. Hybridformen skapar dissonans mellan det vi ser och det vi förväntas uppleva. "These are people, but they're cats", som **James Corden** innerligt uttryckte det i ett promoklipp för *Cats*.

Bortom obehaget överskuggar och nedvärderar försöket att skapa realism vår förmåga till fantasi. Tanken verkar vara att det vi godtar på till exempel en teaterscen inte kommer att gå hem på filmduken eftersom tekniken att göra något annat, något mera, finns. I *Cats* accentueras bristen i den slutledningen dessutom av att premissen i sig redan är orealistisk – för sedan när är det trovärdigt att en katt pratar, springer runt på två ben, jobbar som tågvärd och har kläder på sig? Då hjälper det inte nämnvärt att svansen viftar just så som en riktigt kattsvans viftar, tvärtom. I *Cats* förvärras dissonansen ytterligare av att Hooper inte nöjer sig med människokatter utan även, i en alldeles extra plågsam scen, fyller på med såväl möss som kackerlackor i liknande digitala kostymer. Det här är sannerligen vad professor Moris, och mina, mardrömmar är gjorda av. **A**

Skribenten är poet och filmkritiker.

Text/Bild Therése Lundin

NUDI

THERÉSE LUNDIN 2020

DET VÄXER MYCKET HÅR
PÅ DEN HÄR KROPPEN...

...I ANSIKTET...

...PÅ BRÖSTEN,
PÅ BENEN...

...DET ÄR FAN PÄLS.

BECAUSE I'M A WILD ANIMAL!

PRENUMERERA!

Vill du prenumerera på
ASTRA eller ge någon en
gåvoprenumeration?

Gå in på:
astra.fi

Eller skicka blanketten
nedan till adressen:
Tidskriften Astra
Tallbergsgatan 1/175
00180 Helsingfors, Finland

Skicka e-post till
adressen:
pren@astra.fi

JAG VILL:

- Prenumerera
- Ge tidningen i present
- Göra en adressändring

VÄLJ PRENUMERATION (4 nr.)

- Donationsprenumeration 80€
- FINLAND 45€
- Studerande/Pensionär/Arbetslös 35€

- ÖVRIGA NORDEN 52€
- Studerande/Pensionär 45€

- ÖVRIGA VÄRLDEN 55€
- Studerande/Pensionär 50€

GÅVOPRENUMERATION (4 nr.)

(för dig som är prenumerant)

- FINLAND 35€
- ÖVRIGA NORDEN 45€
- ÖVRIGA VÄRLDEN 50€

SKICKA TIDNINGEN TILL:

Förnamn:
Efternamn:
Gatuadress:
Postnummer:
Ort:
Telefon:
E-post:

BETALARE:

(behövs bara om uppgifterna är andra än ovan)

Förnamn:
Efternamn:
Gatuadress:
Postnummer:
Ort:
Telefon:
E-post:

ORDLISTA

ANTROPOMORFISM: När något icke-mänskligt ges mänskliga drag.

CARTESIANISM: Filosofisk teori uppkallad efter Rene Descartes. Han ansåg att kroppen och sinnet var ett motsatspar, och att sinnet med sin förmåga till rationellt tänkande var överlägsen kroppen.

CIVIL OLYDNAD: Icke-våldsam aktivism som går ut på att vägra följa lagar eller myndighetsbeslut för att uppnå samhällsförändring.

DEKOLONIAL TEORI: Kritiserar kolonialismen och ser dess effekter idag, dels i den moderna kapitalismen, dels i hur människor delas in i "vi" och "andra". Kritiserar postkolonial teori för att utgå ifrån västerländska, koloniala synsätt på kunskap.

DIKOTOMI: Motsatspar.

EKOFEMINISM: Rörelse som sammankopplar feminismen och miljö-rörelsen.

FASCISM: Antidemokratisk, nationalistisk, våldsam ideologi som uppstod i Italien efter första världskriget.

KAPITALISM: Ett samhällsbygge där produktionsmedlen är privatägda och har som mål att vara vinstdrivande, alltså generera mer kapital.

KOLONIALISM: När en stat erövrar och exploaterar ett område utan samtycke från områdets invånare. Syftet är bl.a. politisk kontroll och kapitalistiska vinningar.

NYLIBERALISM: Individualistisk ideologi som anser att staten ska ha minimal roll i samhället och ekonomin, skatterna sänkas och att marknadsekonomi är bra.

OBJEKT OCH SUBJEKT: Motsatspar som ofta används för att beskriva en relation där den ena är passiv och den andra aktiv. Objektet betecknar en sak utan egen vilja eller handlingskraft, subjektet står för en rationell levande varelse som agerar mot omvärlden. Inom feminismen finns mycket kritik riktad mot denna uppdelning av världen i motsatsparet objekt-subjekt.

POSTHUMANISM: Ifrågasätter att människan är väsensskild och

överordnad resten av tillvaron. Ser också att andra djur och även föremål kan ha agentskap.

POSTKOLONIALISM: Kritiserar, precis som dekolonial teori, kolonialismen, men gör det utifrån ett mer cartesianskt synsätt, som delar upp världen i motsatspar såsom subjekt/struktur och diskurs/ekonomi.

PROJICERA: Förlägga sina egna känslor, erfarenheter och motiv hos andra.

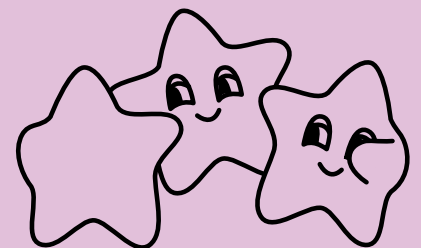
SAVIORISM: Syn på vita människor som räddare och andra som i behov av deras räddning.

XENOFABI: Rädsla, misstänksamhet eller hat gentemot det som konstrueras som "annorlunda". Överlappar ofta med rasism och används ibland som synonym till främlingsfientlighet.

Publicera din kontaktannons i Astra!

Söker du vänner, flirtar, brevvänner eller bokcirkelmedlemmar? Mejla en kontaktannons till astra@astra.fi eller genom kontaktformuläret på www.astra.fi så publicerar vi annonsen i nästa nummer! Skriv om du vill att svarande kontaktar dig direkt eller via oss på redaktionen.

Skicka insändare till Astra! Vi är alltid nyfikna på att höra vad våra läsare tycker om tidskriften. Mejla din insändare på astra@astra.fi eller genom kontaktformuläret på www.astra.fi så svarar vi i nästa nummer!

**ASTRA
OCKSÅ
DIGITALT.**

**MERA INFO:
ASTRA.FI**

**ANNONSERA
I ASTRA**

HELSIDA: 350 EURO
1/2 SIDA: 200 EURO
1/4 SIDA: 100 EURO
1/6 SIDA: 50 EURO

ASTRA ges ut med stöd av: Konstsamfundet, Oskar Öflunds stiftelse, Stiftelsen Tre Smeder, Svenska kulturfonden och Centret för konstfrämjande.

sida 41

En ensam man som uthärdar och klarar sig själv är vad som vid ett första påseende förmedlas. Men när fokus riktas mot djuren blir handlingen delvis en annan eftersom männen faktiskt är så beroende av dem. Kan vi med en ökad uppmärksamhet på djuren i kulturen utmana den antropocentriska och manliga blicken?

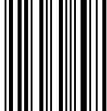
VINNARE AV
FREDRIKA
RUNEBERG-
STIPENDIET
2018

ISSN 2323-3966

9 772323 396009

20002

NOMINERAD SOM
ÅRETS NORDISKA
KULTURTIDSKRIFT
2016

PRO-FEMINISM
PRISET
2017
UTDELAT AV
VÄNSTER-
KVINNORNA